

תמצית הדרך

סיכומים קצרים וברורים ללומדי הדרך היומי

גליון 123 | בבא בתרא ק"ו. – קל"ה: | תשרי ה'תשפ"ה

ק"ו. מכר בית כור עפר בסימניו ובמצריו בתוך הסימנים והמצריו שאתה רואה, אם חיסר פחות משתות הגיעו דכיון שבמכירה בסתמא הדין כמו באומר הן חסר הן יתר דעד רובע לסאה הגיעו, והוסיף לומר בסימניו ובמצריו, הוי כמוכר לו שדה זו כמות שהיא בין קטנה בין גדולה, ואם חיסר יותר משתות ינכה הלוקח מהמעות שמשלם דכיון שאמר בית כור צריך שיהיה קרוב לכור, ואם הותר יחזיר לו קרקע, ושיעור שתות אינו משום אונאה, דאין אונאה לקרקעות, דאם מכר שדה פרוטה במנה או שוה מנה בפרוטה הגיעו, אלא זה שיעורא דרבנן, דבהכי מחיל איניש היכא שאמר בסימניו ומצריו. ואם חיסר שתות בדיוק, לרב הונא דינו כפחות משתות, ולרב יהודה דינו כיותר משתות.

ושיעור שתות הוא כמו בשום הדיינים ששמו נכסי היתומים למוכרם למזון האשה והבנות, ואמנם שם לכו"ע אם טעו שתות בדיוק בטילה השומא, ובטל המקח לגמרי, וכאן י"א ששתות כפחות משתות, וגם ביותר משתות מחזיר את ההפרש ולא בטל המקח. ורשב"ג סובר שהמקח קיים, דא"כ מה כח בית דין פה.

ק"ז: ואם הלוקח מכיר את הקרקע ויודע שהיא פחותה יותר משתות מהמידה שהמוכר אמר לו הגיעו, דסבר וקיבל, והמוכר טוען שמה שאמר שהיא גדולה יותר, אין כוונתו שישלים גודל זה משדה אחרת או ינכה מן הדמים, אלא כוונתו שהיא שוה כמו גדולה יותר, ולהשיב מקחו אמר כן.

מדיני חלוקת יורשים

להלן יבואר דין אחים שחלקו ירושה, מתי חלה החלוקה כשחלקו בגורל, ומה הדין אם אחרי החלוקה בא אח נוסף שלא קיבל חלק, או כשבעל חוב גבה מאחד האחים.

מתי חל הקנין בגורל. יורשים שחלקו ע"י גורל, לרבי יוסי ברגע שהאח הראשון עלה חלקו בגורל, קנו כולם שאין האחרים יכולים לחזור בהם כלפי חלקו, ואם הם שני אחים קנה גם השני את חלקו. ואם נפל הגורל לכולם פשיטא שכולם קנו, אע"פ שלא החזיקו כל אחד בשלו, שכיון שכולם מוחזקים בכל הקרקע אין הגורל מקנה להם כלום אלא מוכר לכל אחד חלקו המגיעו. (ואין חילוק בזה בין קרקע למטלטלין.) רבי אלעזר אומר שהטעם שקנו בגורל אע"פ שלא החזיקו (דאם החזיקו פשיטא שקנו) הוא כמו שבחלוקת הארץ הגורל קנה כדאמרין לקמן (ק"ב). שאלעזר מלוכב באורים ותומים וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחים לפניו, והיה מכוין ברוח הקודש מי ומה יזכה בגורל, והגמ' שואלת דא"כ יצטרכו קלפי ואורים ותומים, ורב אשי מפרש שבאמת הגורל קונה כמו בחלוקת הארץ, וא"צ אורים ותומים משום דגמרו ומקנו בלב שלם בההיא הנאה דקא ציית להדדי לחלוק בגורל ולא להמשיך להיות שותפים ושלא יהיה עיכוב בדבר, והגמירות דעת מועילה כמו האורים ותומים.

ואם אח"כ הגיע אח נוסף ממדינת הים, לרב בטילה כל החלוקה, דס"ל דהדר דינא כיון שלא היתה כוונתם לחלוק לשלשה, והתברר שחלקו בטעות חלוקה שאינה נכונה, אבל ג' שותפים ששניים מהם חלקו לשלש חלקים בלא ידיעת השלישי, בפני בית דין של שלשה הדיוטות (דבלאו הכי לא חלה החלוקה, ואם השביתו הנכסים השביחו לאנצו, והני מילי בימדי דצריך שומא, אבל במעות א"צ לחלוק בפני בית דין), כיון שחלקו לשלש חלוקות קיימת אף אם יבוא השלישי ויאמר שאינו רוצה בחלוקה זו, מפני שגם אם הוא היה כאן היו חולקים בגורל, ואין כאן טעות.

ולשמואל בג' אחים מקמציין (כל אחד מקמץ ונתן לו שליש מחלקו), דס"ל קם דינא, ואף שבמוכר כור בשלושים יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה (אא"כ הוסיף ואמר סאה בסלע שאז ראשון ראשון קנה), שם תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו כיון שזה גם לטובת המוכר אם תתייק התבואה וינתיים, וגם לטובת הלוקח שיוכל לחזור בו אם תולד התבואה ולדעת כן מכר המוכר קנה הלוקח, (והא דאמרין בסיפא ראשון ראשון קנה, שאני התם שכל סאה נמורה מכירתה משמשכו), אבל בחלוקת קרקע נח להם להפטר מזה זה מזה ויזכה כל אחד בחלקו ויטרח בו,

דקדירא דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי, ולהכי קם דינא.

ק"ז. לרב פפא הלכה שמקמציין שיתן חצי מהשדה לאחיו מאיזה צד שירצה, ולבדד שתהיה שוה כמו החצי השני, ולאמירור הלכה כרב, וכן הלכה.

אחים שחלקו ירושה ובעל חוב נטל חלקו של אחד מהם, לרב בטילה החלוקה וחולקים בשוה את מה שנשאר, דס"ל שדינים כדורשים שכולם חייבים לפרוע את חובת אביהם, ומה שחלקו יש ברירה והוברר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, ולא קנו זה מזה כלום, (ולדבריו אין מחזירים זה לזה ביובל). ולשמואל הפסיד חלקו, דס"ל שדינים כלקוחות שלא באחריות, דאין ברירה, (דקם בנוטן מעות אמרין אחריות טעות סופר, אבל כאן נח לשניהם לא להשתעבד זה לזה, ולדבריו מחזירים זה לזה ביובל). ולרב אסי נוטל רביע בקרקע או במעות, דמספקא ליה אי דינים כדורשים או כלקוחות, הרשב"ם מפרש דמספקא ליה אי כרב אי כשמואל, ולכן משלם רבע, ואותו רבע נתן לו קרקע מהחלוקה, או מעות מפני שהיה יכול לפרוע לבעל חוב מעות. עוד מביא הרשב"ם שרש"י בב"מ במאר באופן נוסף, דאי כלקוחות היינו כלקוחות באחריות, ולפי זה נתן רביע בקרקע כדון יורש, ועוד רביע במעות כדון לוקח באחריות. ולהלכה בטלה מחלוקת, ומבואר שהאחים שחלקו דינים כדורשים.

דיינים שנחלקו בשומא

שלשה שבאו לשום את הנכסים לצורך מזון האשה והבנות, ואין שומת בית דין פחות משלשה.

אם יש אחד כנגד שניים, בין שהאחד אומר יותר בין שהאחד אומר פחות, בטל היחיד במיעוטו דכתיב "אחרי רבים להטות".

ואם אחד אומר במאה והשני אומר בשמונים והשלישי אומר במאה ועשרים-

לת"ק דנים את הקרקע במאה, שזה השומא הממוצעת, דשני דיינים אומרים שאינה שוה פחות ממאה, ונראה דה"ה אם שומתו יותר ממאה, שאינו ממש שומא ממוצעת.

ק"ז: לר"א ברבי צדוק דנים את הקרקע בתשעים, דתולים ששני הראשונים טעו בעשר, דאדם טועה בעשר להזיל או להוקיר, ואין ללכת אחרי מי שאומר מאה ולומר שרק הוא צודק, ואין אומרים ששוויה מאה ועשר והשניים האחרונים טעו בעשר, דיש לנו לילך אחר הפחות דתפשת מועט תפשת.

ולאחרים מחלקים לשלש את ההפרש, ושוויה תשעים ושלוש ושליש, מפני שהראשון טעה ב"ג ושליש דזה הטעות השייכת בדבר ששוה יותר משמונים, והשני ג"כ טעה כך אלא שלא רצה להוסיף על הראשון יותר מעשרים, ואין נפקא מינה מי פסק ראשון, דמ"מ כל אחד יודע מה שבלב חבירו, ואין אומרים ששוויה שליש פחות מהמורה, דיש לנו לילך אחרי הפחות.

דייני גולה ורב הונא פסקו כאחרים, ורב אשי אמר שאם אין אנו יודעים טעמם איך נפסוק כך הלכה.

המוכר חצי שדה לחבירו-

משמנים ביניהם את שויה הכולל של השדה, ונוטל ממנה כפי חצי משוויה בחלק הכחוש של השדה דידו על התחונה, דשמא כוונתו לחצי שווי השדה, ואם אמר לו חציה שבדרום אני מוכר לך, משמנים ביניהם כמה שוה החצי שבדרום, ונוטל חציה בדרום כשווי חציה בדרום באיזה מקום שירצה המוכר, דדילמא כוונתו לשווי חציה שבדרום.

והמוכר נתן מחצי השדה שלו את מקום הגדר, ואת החריץ שרוחבו ששה טפחים, ואת הבן חריץ שרוחבו ג' טפחים, וביניהם טפח, כדי שלא תקפוצו חיה (ואם היה רק חריץ היתה נכנסת ולתוכו ועוברת כיון שהוא רחב, ואם היה רק את הבן חריץ היתה קופצת מעליו), דסתם מוכר חצי שדה מוכר כל צרכי שדה, (אלא היכא שמכר לו שדה שלם פשיטא שמכר את כולו, ומה יוסיף לתת לו יותר). החריץ חיצוני מהבן חריץ אך שניהם מאחורי הגדר.

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'
'אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדידת קבע ושב בדירת עראי' (ריש מס' סוכה). ושבעים פרי החג כנגד ע' אמוות העולם וסימן כליה היא להם (רש"י פר' פנחס), והוי לן עבודה של ביטול המציאות המדומה של עוה"ז. וכן נהגין בסוכות לקרא מגילת קהלת המהבילה את הנאות עוה"ז, מפני שהם ימי שמחה וכתוב בה 'ולשמחה מה זו עושה' (מ"ב ס"י תצ סק"י). ויש להתבונן היאך עבודה זו של ביטול מציאות עוה"ז וההבלת הנאותו ניתנת לנו כהמשך לעבודת הימים הנוראים.

ידועה התמיהה שמעמיד ר' ישראל סלנטר מדוע לא ניתן ויחז"פ קודם יום הדין דר"ה, כך היינו מגיעים אל הדין נקיים מחטא. והנה תוכן מצות שופר בר"ה מבואר במס' ר"ה (טז) 'אמר הקב"ה אמרו לפני מלכותי כדי שתמליכוני עליכם וכו' ובמה בשופר'. ובק"ש חזינן שההמלכה אינה קבלת עול מצוות אלא היא קבלת קודמת לה, וכך הביא הרמב"ן מחז"ל ברשי עשרת הדברות 'קבלתם מלכותי קבלו גזירותי'. אלא שצ"ב מוה' מהות קבלת מלכותו בלא קבלת מצוות.

נהה מפורסם בשם הגר"א ד'מלכות' היא ברצון העם [בשונה מ'ממשלה']. ומדוע ירצו העם במלך - אלא משום שמכירים בכך שבדיו להשפיע להם טובה. כך יל"פ עניינה של קבלתנו מלכותו יתב', דהיינו שמכירים אנו שאין לנו כלום מבלעדיו ותלויים אנו אך ורק בו, במלך חפץ בחיים, ומותו כך אין פנייתנו וכניעתנו אלא אליו ית'.

אם כנים הדברים נמצא דהוה דין ר"ה - עד כמה אנו מעמידים עצמנו להיות תלויים בו ית', ור"ה הוא זמן התחדשות ענין זה, הראשון דימי התשובה - לשו"ב ע'ד' אלקינו, ודינים כל אחד באשר הוא שם, היינו כפי מדרגתו בזה בימי הדין. לפי"ז יש להבין דשפיר קדם ר"ה ליוה"כ, דמקוה ישראל ה' ולפניו אנו מיטהרים, לפני ה' תטהרו, על כן דוקא 'בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו' (לשון הרמב"ן פר' אמור עה"פ 'צירוף תרועה').

לאור האמור יבואר אשר אחר כל זאת מצווים אנו להחזיר למעשה ובפועל מעלה נפשית זו שזכינו לה בימים הנוראים, לצאת מכל מחסה ולבטל כל מציאות וכל ערך מבלעדי החסין בצל כנפי ה"י"ת. והנה בחתימת קהלת אמר שלמה המלך 'סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם'. צ"ב בתרתי, חדא אין מסקנא זו נובעת מכלל המגילה, ועוד מוה' זה כל האדם. נראה נכון להבין עפ"י שאחז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, והיינו שאין שום תנועת נפש או גוף - שנעה באדם - מכחו הוא, דהא הכל בידי"ש, חוץ מיראת"ש - היראה לבדה היא בידי האדם, היא פעולתו היחידה, רק מה שנע בו מכח היראה הוא מכחו. היראה, א"כ, היא הביטוי לעצמיותו. זה כל האדם.

ולא אמרו 'פחד' אלא 'יראה', והיינו לשון ראייה והכרה שהכל ממנו ואין כלום מבלעדיו. ראייה זו היא המביאות לכניעה אליו ית' לעשות רצונו ולהמנע מהחמתו. ראיית אפסיות עצמו - היא הביטוי היחיד לעצמיותו! [לאור זאת יפורש קרא ד'יראת ה' תוסיף ימים' (משלי י כז), תן לחכם ויחכם].

נטילת ד' מינים - המרמזים על ד' אותיות שם הויה - היא העוצרת רוחות רעות וטללים רעים. ההכרה כי ממנו הכל ואין מבלדו - מפזרת כל פרפול.

ומה נפלא שעבודת התבטלות דסוכות היא המביאה לגמור ושיא ירח האיתנים - שמיני עצרת - שאומר הקב"ה לישראל 'בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם' (רש"י פר' פנחס) ו'נשמח אני ואתם' (ור' צדוק בספרו ירמיהו לילה בשם תנחומא שם, ולפינו 'נגלגל אני ואתם'). דוקא התבטלותו היא המביאה להעצמת יישותו. כי זה כל האדם.

כדרכנו נעלה נידון בהלכות ריבית, והפעם בשאלה שעלתה מתוך שאיפת הידוד במעשר כספים.

מחלקת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית |
info@osher-b.org | 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריבית נערך ע"גמ"ח אושר בכבוד

מעשה שהיה כך היה, ראובן היה דחוק לפרנסתו, פנה אליו ידידו הטוב שמעון בהצעה שיפריש חומש לצדקה וכך יזכה להרווחה משמאי [לגופו של ענין, הנה 'ובחוננו' נאמר גבי מעשר, ויל"ע אם יש מקור להגדיל ענין זה ע"י קיום חומש, ואכמ"ל].

הוסיף שמעון ואמר לראובן אם תטען שבמצבך זהו נסיון קשה, הנה זאת אעשה לך, באם תתן חומש מיד בקבלת המשכורת אתן לך בסוף החודש את אותו הסכום בתוספת עשרים אחוז.

טען על כך אחד הרבנים דהוי ריבית קצוצה, שהרי ראובן מוציא מעות בתחילת החודש על פיו של שמעון, ושמעון מחוייב לו יותר בסוף החודש, א"כ שמעון הוא ערב שלוף דוץ ולרוב הפוסקים הוא ר"ק (ריש סי' קע, שם איירי לענין ריבית מהלוח לערב, אבל מינה יש ללמוד דה"כ חשיב הערב לוח מהמלוה).

ולכאורה מותר כך יש לדון עוד דכה"ג לא חשיב שנתן חומש, שהרי הא דהוי ר"ק הוא משום דראובן חשיב מלוה לשמעון ושמעון פורע לו. ברם נראה פשוט דזה אינו, שהרי הכסף הגיע לצדקה ולא לשמעון, והגיע לצדקה ע"י ראובן ולא ע"י שמעון שהיה לא יזכה זאת לשמעון מדין עבד כנעני, והא דחשיב שמעון לוח הוא משום שנהנה מכך שהכסף יצא לצדקה הלכך נחשב שהשתמש בכסף וזוהי קבלתו. נמצא שאכן הכסף הגיע לצדקה ע"י ראובן ואעפ"כ שמעון חשיב לוח.

עכ"פ מפני טענה זו דהוי ר"ק כערב שלוף דוץ, הציע הרב שהסיכום יהיה שבתחילת החודש ראובן יפריש למעטפה חומש ורק בסוף החודש יתן אותו לצדקה, כך ששמעון ישלם לו מיד בזמן הוצאת הכסף בלא המתנת זמן, דנמצא שאין כאן הלואה.

ואין לטעון דכה"ג שמעון לא יהיה חייב כלל את התוספת ומשום דלא שייך להתחייב מאה בעד שמונים, דרק בשוה כסף שייך לקצוץ תמורה יותר משוויו אך לא בכסף עצמו שאין שמעון נותן תמורה אלא משיב את הכסף, וחוב רבית בהלואה אינו בעד עצם הכסף אלא בעד הזמן, אין לטעון כן, דאף אי בעלמא נימא הכי מ"מ בדין שייך להתחייב יותר, דאמנם טענה זו תנועע חיוב התוספת מדין ערב שלוף דוץ שהמחייב בו כאילו קיבל את הכסף, אולם עדיין לא יאה גרע מערב רגיל דלא חשיב כאילו קיבל את הכסף ואעפ"כ חייב בההיא הנאה דקא מהימן ליה, ובעד הנאה זו ודאי שייך לקצוץ יותר מהכסף שיצא.

איברא נראה דאם אכן כך יסכמו יוכל ראובן לתת את החומש מיד, שהרי שמעון לא דרש ממנו הוצאה מיידיית אלא מוכן לשלם תוספת גם אם רק יפריש מיד למעטפה ובפועל יוציא בסוף החודש, א"כ על אף שבסופו של דבר הוציא מיידיית ונמצאת כהלואה לשמעון מ"מ מוכח שהתוספת שמוסיף שמעון אינה בעד ההלואה אלא בעד עצם הוצאת הכסף.

הן אמת שהיה מקום לדון דאף דשמעון הוא ערב שלוף מ"מ לא יאה בזה איסור ריבית כלל, דהלא הטעם דהערב הוא כלוה הוא משום שרוצה בטובת הלוה ונמצא כמשתמש בכסף שניתן ללוה הלכך חשיב כקניבל מהמלוה, אבל בדין בקשת שמעון שראובן יוציא את כספו אינה מותרת ראובן שהמקובל יקבל אלא שראובן יתן, ולטובת ראובן, א"כ י"ל דכה"ג לא חשיב שימוש של שמעון בכסף ולא הוי קניבל.

ברם מדין י"ל דכיון שעכ"פ שמעון מעוניין בהוצאת הכסף חשיב כמשתמש וכקניבל, ואף שיותר נראה לקולא מ"מ לא מפני שאנו מדמים נעשה מעשה, וביותר בשאלה של ריבית רצוצה, וודאי הנכון כפי שהציע הרב הג"ל, וכדאמרן דכה"ג שסיכמו להפריש למעטפה מותר לראובן אף להיות זריז ולתת את החומש מיד. ויהי רצון שיקויים בנו 'אפס כי לא יהיה בך אביון'.

יש נוחלין

מי מוריש ומי יורש, סדר הירושה, ומקורות דינים אלו

כתיב איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה".

באה התורה בזה ללמדנו את סדר הירושה, והיינו למי עוברים הנכסים לאחר מותו, וחז"ל דרשו מפסוקים אלו (וכן מפסוקים נוספים) את כל סדר הירושה, שעיקרה הוא שהבן (או צאצאיו) יורש שאריו, ואם אין בן וירשת הבת, ואם אין גם בת יורש האב (ואע"פ שבפסוק כתוב שאחרי האחים יורשים אחי האב, מדכתיב "לשאריו הקרוב" לומדים שהאב יורש את בנו, ומ"הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם. או לומדים דין זה מ"והעברתם", והיינו שנחלה עוברת מן האב רק כשיש בת, ולא לאחים), ואם אין גם אב יורשים אחי האב, ואם אין גם אחים לרב יורש הסבא, וכי וכו' על זה הדרך עולים לאביו של הסבא ואח"כ לצאצאיו וכו'. כמו כן דרשו חז"ל מפסוקים אלו את הדין שמשפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת האם, והיינו שקרובים מהאמא אינם יורשים, וכן את הדין שהבעל יורש את אשתו, וכן שאר דיני ירושה, וכדלהלן.

ק"ת. נוחלין ומנחילים- אב את הבנים, והבנים את האב,

והאחים יורש האב, אם קרובים מותו הם יורשים מהם, ואם הם מותו קרובים אלו יורשים אותם. וכל מי שנאמר עליו שהוא יורש, היינו כשאין מי שקרוב יותר. ואב יורש את בניו רק כשאין לבניו זרע, ואחים מן האב יורשים את אחיהם רק כשאין לאח המת לא בנים ולא אבא. ואחים רק מן האם אינם יורשים, דמשפחת אב קרויה משפחה.

התנא הקדים ירושת האב מבניו לירושת הבנים מאביהם, אע"פ שירושת האב מבניו זה פורענות, ואע"פ שהתורה התחילה מירושת הבן את האב, משום שדבר שנלמד מדרשה חביב לתנא.

נוחלין ולא מנחילים- האישי את אמו ואשתו, ובני אחיות.

אבל האם אינה יורשת את בנה, אלא קרובי האב, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. אמנם אם היא קרובה מצד משפחת אביו, ואין מי שקרוב יותר, היא יורשת אותו, ואם היא לא בחיים קרובה יורשים אותו, כיון שירושה זו היא מוכח קרובה אביו ולא מוכח היותה אמו. והאיש יורש את אחות אמו, שהרי הוא יורש את אמו, אבל היא לא יורשת אותו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה, ועוד שהרי אמו לא יורשתו אלא קרובה אביו. ומיירי באחיות מן האב, אבל אחות אמו מן האם יורשים אותה קרובה מן האב. לישנא אחרתנא יבני אחותי, והיינו שאדם מוריש לבן אחותו, שהרי אחותו יורשת אותו וביניה באים מכתה, אבל הוא לא יכול לרשת את בן אחותו, שהרי אחותו לא יורשת את בניה אלא קרובי האב, דמשפחת אב יורשת ולא משפחת אם.

מנחילים ולא נוחלין- האשה את בניה ובעלה, ואחי האם.

לא מנחילים ולא נוחלין- האחים מן האם.

ק"ח: המקור שהאב יורש את בנו אחרי בני המת ולפני האחים-

כתיב ונתתם את נחלתו לשאריו הקרוב" "שאריו" זה האב של המת, דכתיב "שאר אביו היא", מלאן שהאב יורש את בנו לפעמים.

הגמרא שואלת שנאמר שהאב קודם לבן וגם לאה.

והגמרא מתרצת דמכתיב "הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם, והבן קרוב יותר שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה, אבל האב לא מצינו כלל שהוא קם תחת בנו.

ומה שלא מרבים מ"הקרוב" את האחים שיקדמו אף לבן, משום שבן קם תחת אביו ליעוד, והיינו שאם ראובן קנה אמה עבריה, יכול ליעדה לו או לבנו מכסף קנייתה שנתן לאביה, אע"פ שכבר עבר זמן והמועת ניתנה להוצאה, ואומר לה הרי את מיועדת לי, אבל לאדם אחר ואפילו לאחיו אינו יכול ליעדה, אלא צריך שיקדשנה קידושין גמורים. ואף שאח קם תחת אחיו ליבום אבל הבן אינו מייבם את אמו, מ"מ אין יבום אלא במקום שאין בן ונמצא שאפילו לגבי יבום הבן קם תחת אביו יותר מהאח, שהרי פטר אותה ממנו. (ומכח סברא זו אנו למדים שגם בשדה אחוזה בן קם תחת אביו ולא אח תחת אחיו, שאם הבן פדה את שדה אחות אביו השדה חוזרת לאב ביובל, אבל אם פדאה אחר פדה אחיו היא יוצאת לכתים ביובל, וכן לומדים מיעוד שבעבד עברי הבן קם תחת אביו לירושה, ולא האח).

והא דכתיב "והעברתם" היינו שרק ירושת הבת מעבירה נחלה משבט לשבט, כיון שירשיים אותה בנה או בעלה. (ק"ט).

והא דאמרין ש"שאריו" זה האב ולא האם, אף שכמו שכתוב "שאר אביו היא" כתוב גם "שאר אמן היא" ונלף מהכא שבין אביו בין אמו יורשים אותו, משום דהמשך הפסוק הוא "ממשפחתו", ורק משפחת האב קרויה משפחה, דכתיב "למשפחותם לבית אבותם", והא דכתיב כמעשה של פסל מיכה "ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי", אין הכונה שהוא בן

לוי ומשפחתו מאמו היא מיהודה, אלא היה בן גרשם בן משה, ותלואו הכתוב ביהודה לפי שעשה מעשים כמנשה בן חזקיה מלך יהודה שהגיע מיהודה ועבד ע"י, וכמו שקראו הכתוב "יהונתן בן גרשם בן מנשה" למרות שגרשם היה בן משה ולא בן מנשה ולכן הני' של מנשה תלויה. (שם).

ק"ט. ומה שלא מרבים מ"שאריו" שהאב יקדם לבת שהרי הבת לא קמה תחת אביה לכלום, משא"כ בנו ואחיו, ונמעט מ"הקרוב" שהבן קודם לאב, משום שכמו שלענין יבום בן ובת שווים דכתיב "ובן אין לוי" עיין עליו, והיינו שגם הבת פוטרת את האחים מן היבום, אבל אב הבן אינו פוטר את אשת בן מן היבום, ונמצא שהבת קמה תחת אביה יותר מאבי המת ואחיו המת, ה"ה לגבי ירושה שניהם קודמים לאב.

ומה שלא מרבים מ"שאריו" שהאב קודם לאחיו האב של מת, ולא לאחים של המת, שהרי האחים קרובים למת יותר מאביו, שהרי הם קמים תחתיו ליבום, והאב אינו קם תחתיו לכלום, ונמעט מ"הקרוב" שאחי המת קודמים לאב, משום דאחי האב יורשים את בן אחיהם מוכח האב, וא"כ לא יתכן שירשו לפני האב, ואע"פ ש"שאריו" נכתבו לפי סדר הירושה, ולא יקדם הכתוב בסדר משום שסמך על מה שכתוב שקרוב קרוב קודם, ומיילא מעצמן תסדר אותם לפי סדר קרובותם.

מקור נוסף שהאב קודם לאחים- כתיב "איש כי ימות וכן אין לו, והעברתם", ללמד שמעבירים נחלה מקרוב אחד שהוא קיים כדי לתת לקרוב אחר, והיינו שהעברת הנחלה מהאב אינה אלא לבת ולא לאחים.

ק"ט: ואין לומר שכוונת הפסוק להעביר את הנחלה מהאחים לבנות, אבל האב עצמו קודם לבת, דא"כ א"צ לכתוב "והעברתם", דנתינת הנחלה לבת ולא לאחים אינה העברה, מפני שהבת קרובה למת יותר מהאחים שהרי היא יוצאת יריכו. ומ"שאריו" לומדים שהבעל יורש את אשתו, ד"שאריו" זו אשתו" דכתיב "והיו לבשר אחי", וכתיב "שארה כסותה וענתה לא יגרע", וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין, וקרי ביה ונתתם את נחלת שארו לוי, וילפי לה מדכתיב "יורש אותה" בלשון נקיבה.

תולין הקלקלה במקולקל, דכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה" הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני" תלואו הכתוב במנשה אע"פ שגרשם היה בן משה משום שתולין הקלקלה במקולקל, וכן מבואר מדכתיב על אדוניה בן חגית "ואותו ילדה אחרי אבשלום", אע"פ שאמו של אבשלום היתה מעכה ולא חגית, מפני שעשה מעשים כאבשלום שמרד במלכות, ותולין הקלקלה במקולקל.

לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא את בת יתרו יצא ממנו יהונתן, ואילו אהרן שנשא את בת עמינדב יצא ממנו פנחס, ואמנם פנחס היה גם מזרע יתרו, דכתיב "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל", והכונה שהיו אם אמו ואם אביו אחד מזרע יוסף שפטפט התרים ונלחם ביצרו, ואחד מזרע יתרו שפיטם עגלים לעז"ז, ולהכי כתיב פוטיאל עם י, אי נמי מדכתיב "מבנות פוטיאל" ולא מבת פוטיאל, דמשמע שהיה משתי בנות של פטפט ופיטום, ללמד שהיה מזרע שניהם שפטפט ופיטם, ואמנם הועיל לו שדנדב בטובים והיינו בבת עמינדב, יותר ממה שהזיק לו שדנדב ביתרו, מפני שפנחס היה דור אחד רחוק מיתרו יותר מיהונתן.

ק"י. הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, דכתיב "אחות נחשון" שלקחה בגלל שהיתה אחות נחשון שהיה נשיא של שבט יהודה, ותנא רוב בנים דומים לאחי האם.

יהונתן ופסל מיכה- כתיב "וויאמרו לו מי הביאך הלוה", ומה אתה עושה בזה, ומה לך פה", והיינו שטענו לו שהוא בא ממשה שכתוב בו "אל תקרב הלוה" ו"מה זה בידך" ו"אתה פה עמוד עימדו", וכיצד תיעשה כהן לעבודה זרה. והוא ענה להם שקיבל ממשה שלעולם ישכיר אדם עצמו לעז"ז ואל יצטרך לבריות, (וכוונת משה היתה לעבודה הזרה למי שעוסק בה, שהוא חשוב והמלאכה בויה ומכוערה, אבל אין בה איסור, וכמו שאמר רב שעדיף להשתכר מפשיטת נבילה בשוק להשתכר בה ולא להצטרף לבריות, ולא לומר שהוא גברא רבא וזילא ביה מילתא, ואין בזה משום חילול השם כלל, ולא קריין ביה "ומשניאיהו אהבו מות", דדרשין ליה בת"ח שיש רבב על בגדו, אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין בזה נגאי), ולבסוף כשראה דוד שהממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות, דכתיב "ושבאל בן גרשם בן מנשה נגיד על האוצרות" ולא היו לגרשם עוד בנים, דכתיב בדברי הימים "ובני גרשם שבואל הראש", ונקרא שבואל על שם שבט לקל בכל ליבו כשהיה לו ממון הרבה. ודכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו כתיבים לשבט הדני עד יום גלות הארץ", ואמרין בסדר עולם דהיינו עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מלך עמו, ויתא בירושלמי שכשמת דוד עמד שלמה והחליף את כל השרים כולם אותו, ואז חזר לקלולו הראשון, וקפריך בירושלמי כיצד יתכן שהיה כהן לעז"ז והארץ ימים, ומשני שלא האמין בה באמת, וכשהיו

באים להקריב ולשלל ליה שואל את המביא מה היא מועילה לך, היא לא אוכלת ולא פוסלת לא מטיבה ולא מריעה, ושאלו המביא א"כ מה יעשה, וענה לו שיביא לו קערה סולת ועשר ביצים והוא יפייס אותה, וכשהיה הולך היה אוכל את זה בעצמו, וכששאלוהו למה הוא עושה כך, ענה שעושה כך בשביל פרנסתו.

המקור שהבן קודם לבת-

כתיב "ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" מכאן שאם יש לו בן הוא קודם לבת, ואמנם הבנות נוטלות עישור נכנסים מתקנת חכמים.

ואין לומר שכוונת הפסוק שאם יש בן ובת אף אחד מהם לא יורש, דא"כ מי יירש, וכי מושל העיר יירש. ואין לומר שכוונת הפסוק שאם אין בן תירש אף הבת, אבל אם יש בן שניהם יירשו יחד, דא"כ למה יורש הרק לומר שכל אחד אין בן הבת יורשת, והרי זה פשוט שאם יש רק יורש אחד הוא יורש את הכל, וא"כ ה"ה בת, שהרי לפ"ז בן ובת שוים לענין ירושה.

ק"י: ולא איצטרין קרא לומר שבת שייכת בירושה (לרבותיו של הרשב"ם הכונה כשארין בן, ולרשב"ם הכונה גם כשיש בן), דהא כתיב "וכל בת יורשת נחלה".

וא"א ללמוד שכן קודם לבת מדכתיב "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" ומשמע שאם היה לו בן לא היו תובעת נחלה שהיו לא נגרע שם אביהם. ד"ל שכן אמרו בנות צלפחד שהן סבורות, אך אח"כ נתחדשה ההלכה שכן ובת יורשים יחד ולא כפי שהיו סבורות.

ואין ללמוד שכן קודם לבת מדכתיב **הַקְּרוֹב אֱלוֹיו**" מכאן שקרוב קרוב קודם כדדרשין **הַעֲוֵלָה** - עולה ראשונה, וכן **יְבִירָן** - המיומנת שבירך, דאין לנו מקור שכן נחשב יותר קרוב, דמה שכן קם תחת אביו ליעוד זה לא שייך במציאות בבת, ומה שכן קם תחת אביו בשדה אחוזה, אין יודעים דין זה אלא מסברת כלום יש יבום אלא במקום שאין בן וסברא זו שייכת גם בבת. ומה שמעטיים בת משדה אחוזה ומחשיבים אותה כאחרא לגבי בן, זה רק אחרי שלגבי ירושה ללמדנו שכן קודם לבת.

עוד אפשר ללמוד שכן קודם לבת מדכתיב **והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם** – בניכם ולא בנותיכם כשיש בן, ואמנם הא דכתיב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" זה כולל גם בנות, דברכה שאני שבא לברך את כל ישראל, ומסברא כוונתו גם לבנות, דאין ברכה לחצאין, ולהכי לא איצטרין למכתב זרעכם, אבל לגבי ירושה אם בת היתה יורשת כשיש בן היה צריך לכתוב זרעכם.

ירושה באחים- אחים מן האב יורשים זה מזה, אבל לא אחים מזהאם, דכתיב "ממשפחתו יורש" ורק משפחת האב קרויה משפחה, ומה שאמר רבה שלומדים אחוה אחוה מבני יעקב דכתיב בהו" שנים עשר עבדיך אחוה אחתנו בני אחי אחד" וגו', ובני איש אחד מיותר לדרוש שסתם אחים היינו מן האב, ושם היו אחים מהאב ולא מזהאם, ולמה צריך גז"ש לירושה, והרי בירושה כתוב "ממשפחתו" ואחים מן האם אינם ממשפחתו, היינו לענין יבום שאח מאב מייבם ולא אח מאם.

ק"א. המקור לירושת בן את אמו- כתיב "וכל בת יורשת

נחלה ממוטות", מכאן שבת יורשת את אמה, דא"כ לא שייך שתירש שתי מטות. ולומדים מן זמבת מ"קו', שהרי כח בן חזק משל בת בנכסי האם, וממילא יודעה ג"כ שיפה כח הבן מכח הבת גם בנכסי האם. וי"א שכן שוה לבת בנכסי האם, דאמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ונת"ק טובר שאף שדין דאורייתא (מדכתיב ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים" וק"ו לשכינה, ומ"מ דיה להכלם ג"כ ז' ימים ולא י"ד יום), שאני הכא שהוקשה האם לאב מדכתיב "ממוטות".

הגמ' מביאה שהיו שרצו לפסוק הלכה שכן שוה לבת בנכסי האם, ודעת רב ושמואל שהבן קודם לבת.

רב ניאי אמר שבגדו של רבי יהודה נשיאה שיעורו לענין טומאה כשק -בגד עבה וגרוע שהוא מקבל טומאה בד' על ד' טפחים, ולא בג' על ג' כשאר בגד.

ק"יא: **בכור אינו יורש פי שניים בנכסי האם** אע"ג

דהוקשו דכתיב "מטות", דכתיב "בכל אשר ימצא לְוֵי" - לו ולא לה, ולאו דווקא בבחור שנשא אלמנה שהיו לה בנים מאיש אחר דהוי ראשית אונו ולא ראשית אונה, אלא אפי' בחור שנשא בתולה אין הבכור יורש פי שניים, דכתיב "ראשית אונו" ולא כתיב ראשית און אונו ולא אונה וממילא אפילו בבתולה שהוא ראשית אונה לא נוטל חלק בכורה, וכיון דהוי מצי' למיכתב ראשית און לומדים ג"כ **שהבא אחר נפלים** (שנולדו תמים, או בני ח' היים) נוטל פי שניים כיון שנחלה תלויה בראשון שליבו דוה עליו אם ימות, שזה חק קיימא הראשון שנולד, אבל אינו בכור לכהן, דבפטר רחם תלה רחמנא וזה לא פטר את הרחם, ואין לומר דאריית באלמנא שנשא בתולה, אבל בבחור שנשא בתולה דהוי דאריית אונו וראשית אונה נוטל פי שניים בירושת אימו

מיגו שנוטל פי שניים בירושת אביו, דכתיב "לו משפט הבכורה" - אין בכורה אלא בירושת איש (דדריש "לו" לגבי האב המוריש) ולא בירושת אשה, שבירושת אשה אין כלל דין בכורה.

ירשת הבעל וירשת האשה ומקורותיהם

בעל יורש את אשתו דכתיב "ונתתם את נחלתו לשארו" -

שארן זו אשתו דכתיב "הויו לבשר אחד". והבעל יורש אפילו היכא דאיכא בן, שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה ממשפחתה, ואפ"ה הוא יורשה, ובהכרח התורה באה להקדימו לכל הקרובים שלה.

האשה אינה יורשת את בעלה אף שכן משמעות הפשוטה של הפסוק "ונתתם את נחלתו לשארן" והיינו שאם ימות נתן את נחלתו לאשתו, דכתיב "יורש אותה" ולא כתיב וירש דמשמע ששניהם יורשים זה את זה, דקרי ביה ונתתם את נחלתו לשארו, שהיא יורשת אותו, וקרי ביה נמי שארו וירש, שהוא יורש אותה, כתב רחמנא אותה לומר הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו. הגמרא שואלת שבפסוק לא משמע שהכונה שהוא יורש אותה. אביי מותרץ שדורשים את הפסוק **ונתתם את נחלתו לקרוב אליו** (דקרוב קרוב קודם, ועוד דין-), שארו יורש אותה, ורבא מקשה 'סכינא חריפא מספקא קראי', דשארן כתוב לפניה הקרוב, ולכן מבאר רבא שדורשים "ונתתם את נחלת שארו לו" דקסבר גורעין ומסוידין ודורשין, ו גורעין ו' מנחלתו ול' מלשארו, ועושים מהם תיבת לו, ואין הכונה גורעין ומסויפין ממש, דא"כ קשה על רבא מה שהקשה לאביי, אלא פשטיה דקרא איכא לפרש הכי, ונתתם את נחלתו – נתתהו לאיש שהיא תהיה נחלתו והיינו למי שאשה זו היא שארו. אי נמי לא חשיב פסיק קראי אלא בהקדמת תיבות שלמיות ולא בשינוי אותיות.

ק"יב. ולתנא דבי רבי ישמעאל לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה וכו' לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה", והיינו מפני שע"י שהבעל יורשה יש הסבת נחלה אם הבעל היה משבט אחר, ואם תאמר דע"י הבן איירי, הא כתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל" וגו', ובהכרח מיירי בהסבת הבעל, שהוא יורש את אשתו. ואם תאמר דקרא לעבור עליו בלאו ועשה ושיניהם מדברים בהסבת הבן, ואשמועינן קרא שיש מלקות אם תינשא לשבט אחר, הא כתיב "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר", וכי תימא לעבור עליו בשני לאוין ועשה, הא כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו" ומשמע שלא היתה של אלעזר, ואיך היה לפנחס קרקע שלא היה של אלעזר אם לא שירש את אשתו, וכי תימא שאלעזר נשא אשה ומתה בחייו ופנחס ירש אותה דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה, ואתא לאשמועינן שהבן יורש את אמו, ה"ה כתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו (ליאיר) עשרים ושלש ערים", ומנין היה ליאיר מה שלא היה לשגוב, וכי תימא שירשם מאמו, אבל בעל אינו יורש את אשתו, דהבן קרוב לאמו יותר מהבעל לאשתו, א"כ תרי קראי למה לי לאשמועינן שהבן יורש את אמו כמו הבת. ואף ש"יל שיאייר קנה את הקרקע והפסוק בא להשמיענו את עושרו, דכמיצניו בהרבה מקומות בכתיבום, וסיפור בדרים בעלמא הוא, אין לומר שפנחס קנה את השדה, דא"כ תחזור לבעליה יויבל ונמצא צדיק קבור בשדה שאינה שלו, אך י"ל שנפלה לו משדה חרמיים, דכתיב "כל חרם בישראל לך יהיה", אי נמי ההוא דכתיב "והיה השדה בצאנו יויבל קודש לך' כשדה החרם" שמתחלק לכהנים, ואלעזר נטל חלקו בחרמיים אלו, ופנחס קיבל גבעה זו בחלקו.

הסבת נחלה ע"י אשה ובת- אביי שואל מה מועיל שבת יורשת נחלה תינשא לאחד ממשפחת מטה אביה והרי היא מסיבה את נחלת אימה לשבט אביה. והגמ' אומרת די"ל דשאני נחלת האם שהיא כבר הוסבה כשהבת ירשה אותה, שהרי אבי הבת הוא משבט אחר, והיא מתייחסת למטה אביה, ואף בלא שתנישא כבר הוסבה הנחלה, ואם תינשא לאחד משבטו של אביה שפיר דמי, ורק על נחלת מטה אביה הקפידה התורה שלא להסיבה למטה אחר, או דנימא שגם על נחלת אימה הקפידה התורה שלא להסיבה לגמרי. והגמ' רוצה להביא ראיה לסברת שכבר הוסבה ממה שהיא אצריכה להנשא למשפחת אביה אע"פ שבזה היא מסיבה את נחלת אימה, והגמ' אומרת די"ל שהיא צריכה להנשא לאחד שאביו משבטו של אביה ואמו משבטה של אימה, שבזה אין הסבת נחלה, דמה שהיא יורשת מאביה נשאר אצל שבט אביה כשבעלה יורש אותה, ואף שאמו של בעלה משבט אחר, לא הקפידה תורה על כך, שהרי מותר לאיש לישא אשה משבט אחר אף שבנו יירשו אותו משבט אחר, ועל מיה שירשה מאימה ועובר לשבט הבעל או הבן לא הקפידה תורה, מפני שהם שייכים במקצת לאותו השבט מצד אימם. והא דלא כתיב בקרא הכי, כדי שלא תאמר שתנישא לאחד שאביו משבט אימה ואמו משבט אביה.

ק"יב: הגמ' מביאה ברייתות שמבואר בהם לא כמו שאמרנו

ששני הפסוקים מדברים על הסבת הבן, אלא מבואר בברייתות דהא דכתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבן, והא דכתיב "ולא תסוב נחלה ממטה וממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבעל, דכתיב "ידבקו" ואי לשתן דבק אלא באיש ואשתו, דכתיב "ודבק באשתו", אי נמי כתיב הכא למטה אחר, ובן לא נחשב אחר דיושר כרעיה דאימה הוא. לרשב"ם אין חילוק ביו ברייתות היכן דורשים הסבת הבן ומהיכן דורשים הסבת

הבעל, וכל החילוק הוא מה הסיבה שדורשים כך.

ק"ג. בעל אינו נוטל בראוי כבמוחזק והיינו שאם האשה מתה

ואח"כ מת אביה, שאם היתה האשה חיה היא היתה יורשת והוא היה יורש אותה, ועכשיו שמתה קרוביה מצד האב או בנה יירשנה, שהבן יורש את זקנו דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו. וכדכתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד", ועוד כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו", ומהיכן היתה להם נחלה שלא היתה לאביהם, בהכרח שירשו את אימם, ולא ירשה אביהם למותו שבדרך כלל הבעל יורש את אשתו ולא הבן, לפי שהנכסים היו ראויים ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. וא"א ללמוד רק מיאיר, דשמא שם ירש את אשתו, אבל פנחס לא ירש את אשתו, דכתיב "בנו" ללמד שירושה זו היתה ראויה לאביו וירשה בנו.

ק"יג: **בן קודם לבת** בין בירושת אביהם ובין בשאר ירושות, דכתיב "וירש", מקיש ירושה שניה -ירשת האחים, וכן עשירית, לירושה ראשונה -ירשת הבנים, דכתיב בהו" ואם אין לו בת" ואם אין לו אחים" וכולם מתחילים בו' המוסיף על ענין ראשון, ללמד שבכולם הבן קודם לבת.

ירושה בלילה- איתא בברייתא שמדכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו" ולא כתיב בתנחילו לומדים שמפילים נחלות ביום ולא בלילה, וכיון שמי שמת בלילה שייכים בו דיני ירושה, כוונת הברייתא שאין דנים דיני נחלות בלילה כמו בשאר דיני ממונות, דכתיב "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט" ללמד שיש לכל פרשת נחלות דין משפט שצריך ג' נביום, דלא נימא שחלוקת ירושה היא כחלוקת שותפין דלא חשיב דין, ואף דכתיב "ושפטו את העם בכל עת" היינו שהגמיר דין יכול להיות בלילה, אבל תחילת הדין בדיני ממונות אינו אלא ביום דכתיב "ביום הנחילו".

וכן היכא שהוא חולה ורוצה לחלק את ממונו ובאו שלשה לבקרו דבעינן בירושה שהיו ג' כמו בשאר דיני ממונות, יכולים או לכתוב את דבריו איך הוא רוצה לחלק את נכסיו, או לעשות דין אם לא כתבו (דאם כתבו נעשו עדים ואין עד נעשה דין), ודנים ואומרים שפלוגי טיול חלק זה ופלוגי חלק אחר, שדמיים מכוונים בשוה, וכותבים פסק דין שלא יוכלו לערער, ואף שאין מי שמעיד בפניהם, הא אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראה, והם רואים איך הוא רוצה לחלק את נכסיו, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ומיירי במתנת שכיב מרע במקצת וכשעשו קנין, אבל בלא קנין כיון שיכול לחזור בו אין עושים דין, ואם דנו אין דיניהם דין, ואם זה בלילה אין יכולים לעשות דין אלא לכתוב, ואף ביום אין יכולים להיות דיינים ע"י מה שראו בלילה, דלילילה הוו עדים על דברי השכיב מרע, וזה לא נחשב שהשכיב מרע העיד בפני בית דין, דבלילה אינם נחשבים בית דין, ואין עד נעשה דין' בעדות עצמו אא"כ עדים אחרים מעידים בפניו, ונראה שזה גזירת הכתוב דכתיב "ועמדו שני האנשים" והיינו עדים, "לפני ד' " והיינו דיינים. אבל ביום א"צ עדות, דלא תהא שמיעה גדולה מראה, וכן שניים אינם עושים דין אלא כותבים.

וכתב הרשב"ם דכל זה דווקא בבאו לבקרו, אבל אם באו להעיד הרי הם עדים, ואין עד נעשה דין, כדאייתא במכות (י). ששואלים אותם אם באו לראות או להעיד, ונפקא מיניה אם יש שם דין ונמצא אחד מהם קרוב או פסול שעדותם בטילה, והא דתנן בראש השנה שאם שלשה ראו את המולד, יעידו שניים מהם ויביאו בו' דיינים אחרים, מיירי שלא באו מתחילה בשביל להעיד, דאם באו בשביל להעיד אין השלישי יכול להיות זידן, וא"צ בשכיב מרע לומר להם 'אתם עידי'.

שיטת הרשב"ם שבית דין שהעידו בפניהם בלילה, יכולים לדון ביום על פי עדות זו.

ק"יד. **עד מתי אדם יכול לחזור בו מקנין-** לרבה אדם יכול

לחזור בו מקנין שעשה במתנת בריא או במתנת שכיב מרע במקצת, כל זמן שיושבים, דלא נמר ומקני מיד אלא לדעת שיכול להוסיף תנאים או לחזור בו מיד אם רצה. ולרב יוסף יכול לחזור בו בזמן שעסוקים באותו ענין. ואין להוכיח כדברי רב יוסף ממה שאמר רב יהודה שחולה שחילק נכסיו ושמעוהו שלשה יכולים לכתוב את דבריו או לדון, ומשמע שעדיין הם יושבים, די"ל דאיירי שקמו וחזרו לשבת, שהרי גם לרב יוסף צריך להעמיד כשאינם עסוקים באותו ענין.

ק"יד: **הלכה כרב יוסף** בשדה שאין אחד האחים יכול לתבוע חלקו

בירושה בסמוך לשדהו, ענין כ"ל בסוגין שיכול לחזור בו ממתנה כל זמן שטסקוין באותו ענין, ומחוצה שהאומר לאשתו נכסי לך ולבניך, האשה מקבלת חצי מהנכסים, ובחצי השני מתחלקים הבנים.

ירושת אם ובנה

האם האם יורשת את בנה- שיטת רבי יהודה בן ר"ש שאשה יורשת את בנה ודבר זה יש ללמוד מן התורה, דהוקש מטה האם למטה הרב דכתיב "ממוטות", וה"ה שהאם יורשת את בתה, אמנם אם האב חי הוא קודם, דאהני מה שמשפחת אחר קרויה משפחה להקדים שאר האב לשאר האם. ושיטת תנא דמתני' שאין האם יורשת את בנה, ואף דדריש "ממוטות" לענין שכן קודם לבת בנכסי האם,

לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה" שהיא יורשת ואינה מורישת. ורבי זכריה בן הקצב וליא דריש "ממטות" כלל, ולדבריו אין האם יורשת את בנה.

יורשת הבן את אמו - לתנא דמתני' האיש יורש את אמו, אבל אין יורש אותה כשהוא בקבר ואמו מתה אחריו להנחיל לאחים מן האב אלא יורשי אביה יורשים אותה, וסברא הוא דכיון שהוא מת לפניה פקע כוחו בירושת אמו, כמו שבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר אלא בנה או בתה יורשים אותה, וכן סובר תנא דמתני' שבן קודם לבת בירושת אמו. ולרבי זכריה בן הקצב בן ובת שוים בירושת בית דין.

סדר הירושה

כתב הרמב"ם (פירוש המשנה כאן) 'זכור בסדר הנחלות שלשה כללים: הראשון, אם מת האדם הרי הקודם לירושה בניו, ואם נעדרו הבנים חזרות הירושה לאב. והכלל השני שכל הראוי לירש אם היה הוא מצוי הרי זה יורש הוא עצמו, ואם כבר מת נחפש את יורשי ונניח כאלו זה הראוי לירש הוא שמת. והכלל השלישי שהזכרים קודמין לנקבות אם היתה קרבתם למת שווה. ושלתם הכללים האלו הם יסוד הדבר בידיעת מי יורש ומי אינו יורש.'

קט"ו. בן קודם לבת דכתיב "איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".

יוצאי יריכו של בן אפילו עד אלף דורות קודמים לבת, דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו אם אין לו בן בכלל, וכיון דאיכא יוצאי יריכו נמצא שיש לו, דעובר ירך אמו, ו'ו יתירא קדריש, דהוה מצי למיכתב אן בלי 'ו, כמו 'ומאן בלעם'.

בת קודמת לאחים.

יוצאי יריכה של בת כגון בת הבת או בן הבת או בת בן הבת קודמין לאחים, דכתיב "ואם אין לו בת" עיין עליו.

אחים קודמיים לאחי האב, ואם יש להם אחות הם קודמים לאחות, והאחות יוצאי יריכה קודמים לאחי האב.

יוצאי יריכין של אחים קודמים לאחי האב.

זה הכלל כל הקודם בנחלה ומת יוצאי יריכו קודמים שהם עומדים במקומו לירש אותה נחלה, ולא שאר קרובי המת אע"פ שהם קרובים יותר, והאב קודם לירש את בנו או בתו שמתו לכל יוצאי יריכו והיינו אחי המת, אבל יוצאי יריכו של מת קודמים לאב.

קט"ו: אם לא הניח צאצאים הנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן בן יעקב או עד אותו שבט שהוא מצאצאיו, דכי היכי דאמרינן עיין עליו למטה, הכי נמי אמרינן עיין עליו למעלה, שאם כלה זרעו לגמרי העבירה לירושי האב למעלה, וכל זמן שהנחלה עולה דור אחד למעלה ואין לאותו יורש שום צאצאים, הנחלה עולה עוד דור למעלה, וכן הלאה עד ראובן, ולא נותנים את הירושה לקרובי האם. ולא אמרינן שהנחלה ממשמשת עד יעקב, דגמריי דלא כלה שבטא, דכתיב "כי אני י' לא שנית, ואמת בני יעקב לא כליתם".

בת הבן קודמת לבת המת, אפילו אם נשיא שבישראל אומר אחרת , ואמרו אפילו נשיא שבישראל כדי לחזק את הדבר. וי"מ שמונות הגמרא לחדש שאפילו אם שכיב מרע אמר שבת המת קודמת לבת הבן, אין שומעין לו, אפילו לרבי יוחנן בן ברוקה דס"ל שאם אמר על מי שראוי לירוש דבריו קיימים, ואין שומעין לו משום דדומה שהיא באה מכה יורשה בלא צוואה, וכדברי הצדוקים, ולכן אמרו החכמים שאין שומעין לו. והרשב"ם דוחה דברים אלו, דגם לרבי יוחנן בן ברוקה אפשר להביר ירושה למי שבלאו הכי היה יורש קצת, אבל בת במקום בת הבן אינה יורשת כלום.

טענת הצדוקים ותשובת החכמים - הצדוקים היו אומרים בתחילה ששתיהן יורשות יחד , (אמנם הם הדוה שאין הבת יורשת עם בן הבן), ולא היה להם מקור לזה, מלבד זקן אחד שפטפט ואמר שאם בת הבן יורשת, כ"ש שבת המת הבאה מכח המת עצמו תירש, וענה לו רבי יוחנן דכתיב "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטין ושוכל וצבעון ועננה" ומאידיך כתיב "ואלה בני צבעון ואיה ועננה", ובהכרח שבא צבעון על אמו והוליד את ענה ונמצא שענה הוא בנו ואחיו של צבעון, (דאין לומר דתרי ענה הוו, דכתיב "הוא ענה"), ונמצא שהיה בן בנו של שעיר, ומדכתיב "בני שעיר החורי יושבי הארץ" מבואר שירש את ארץ שעיר אבי אביו, ומבואר דבני בנים הרי הם כבנים לנחלה, וה"ה לבת הבן, ומלפני אלף שנים יורשת עם בת הבן. ואמרו לו הזקן בכך אתה פוטרני שהרי גם אני מודה שבן הבן יורש אפילו במקום בת, אבל בת הבן לא.

קט"ו. ואמרו לו רבי יוחנן שיש פירכא על הק"ו ומעיקרא לא רצה לגלות, מ משום שאסור לגלות להם שטין תורה, שבת בנו יפה כוחה במקום האחים וכדמצינו שבנות צלפחד ירשו בנכסי חפר אבי אביהן עם בני חפר, דכתיב "נתן תתן להם נחלה בתוך אחי אביהן, אבל בתו הורע כוחה במקום אחים שאינה יורשת נכסי אביה עם אחיה, וה"ה שאינה יורשת עם בת אחיה, וכדמצינו שבנות חפר לא נטלו נכסי חפר במקום בנות צלפחד, ומבואר שבת הבן קודמת לבת, ונצחום כב"ד טבת ועשאוהו יום טוב.

צדוק ובייתוס היו תלמידי אנטוניגוס איש סוכו, ולימדו לתלמידיהם מה שקיבלו מאנטוניגוס "דאל תהוין כעבדים המשמשים וכו' אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ושעו תלמידים בכן, שהיו סבורים שהכונה שאין שכר על קיום המצוות, ואמרו שכמו שאין בזה ממש כך אין ממש בכל דברי החכמים, ושעו ופקרו דבדרי חכמים, ונקראו צדוקים על שם צדוק ובייתוסים על שם בייתוס.

תיקנו חכמים שבשבט בנימין אין בת הבן יורשת עם האחים אלא אחים יורשים כל נכסי האב, גם מה שהיה ראוי לאחיהם המת שיש לו בת, מפני שבמשטה פילגש בגבעה מתו כל שבט בנימין כולל הנשים, ושארו משבט בנימין שש מאות איש שלא היה להם נשים משבט בנימין לישא אותן, ונשאו ארבע מאות מבנות יבש גלעד ומאיתים שחטפו מבנות שילה, ואם תעבור הנחלה לבת הבן שתינשא לבני שבט אחר יפסיד השבט נחלה גדולה, והפקר בית דין הפקר, אבל אם הניח רק בנות יורשת גם בת הבת, דלא ניחא ליה למת שתיעקר הנחלה מזרעו. אי נמי היכא שיש בנות ובת הבן, יורשת בת הבן את כל הנכסים, ומסתמא זהו הנהרות שלא להנשא לבני שבט אחר כדי שהנחלה לא תסוב לשבט אחר.

כל שאינו מניח בן לירושו הקב"ה מלא עליו עברה, והא דכתיב "אשר אין חליפות למו ולא יראו אלוקים", לרביה דרבי יוחנן קאי על מי שלא מניח בן לירושו, ולרבי'ל קאי על מי שאינו מניח תלמיד, (והיה הולך לנחם רק מי שלא הגיח בו), דכתיב "בכו בנה הארץ, ורבי יוחנן עצמו אמר 'דין גרמיה דעשיראה ברי' של שכחתי אצלו ש של אחד מבניו שמתו ובה היה מניחם לאבלים מרי נפש, דכל שבמות טמא חוץ משיניים שיער וצפרוף (אמנם בשעת חיבורם הכל טמא), ואם היה סובר שמי שלא הגיח בן נקרא לא ירא אלוקים לא היה אומר זאת, דאיתא בברכות (ל"ז:): חציף מאן דמפרסם חטאיה דכתיב "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה").

דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, ויואב שלא הגיח בן כמותו נאמרה בו מיתה.

קשה ענינת בתוך ביתו של אדם יותר מחמישים מכות וצריך לבקש רחמים.

כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים.

אבי אביו של המת קודם בירושה לאחי אביו של המת, דכי היכי דדרשינן "בן אין לו" עיין עליו, הכי נמי אמרינן בכל הקרובים, וכתביב באב "אם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו" עיין עליו שאם יש לו בנים הם קודמים.

קט"ז: לרבא אבי אבי קודם לאחי המת, ורמי בר חמא הסתפק אולי אחי המת קודמין, וכן מבואר בלשון המשנה שאחי המת קודמים.

חלוקת הארץ וחלק בנות צלפחד

לאחר שסיימה הגמרא לבאר את כללי סדר חלוקת ירושה, עוברת הגמרא לבאר את כללי חלוקת הארץ, שאף שבמציאות הארץ נתחלקה לאותו דור שנכנס לארץ, י"א שהחלקים היו לאותם אלו שיצאו ממצרים, שכולם חיו מיהושע וכלב מתו במדבר, וצאצאיהם קיבלו את חלק אביהם מכה ירושה, וי"א שהארץ נתחלקה לבאי הארץ והחזרה הנחלה ליוצאי מצרים (עיין להלן ביאור הדברים), וכן יבואר מי לא קיבל חלק בארץ, ואלו חלקים קיבלו בנות צלפחד. ואח"כ (קכ"ב): יבואר במה הבכור נוטל פ שנים ובמה לא, והאם האב יכול לחלק לא נכסיו שונה ממה שקבעה התורה (קכ"ט), ולאחר מכן תבאר הגמרא את דיני צוואת שכיב מרע, ומתנת בריא מהיים ולאחר מיתה, ודיני האומר נכסי לך ואחריו לפלוני, ובפרק מי שמת (קל"ט): תבאר הגמרא את הדין שתיקנו החכמים שהבנות ניוונות מהירושה, ועוד מדיני שכיב מרע.

בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה שחלקו בארץ ישראל, חלק אביהם שהיה בעצמו מיוצאי מצרים, וכן מה שירש אביהם עם אחיו מנכסי אביו חפר שגם הוא היה מיוצאי מצרים, וכן חלק בכורה בירושת חפר שאף שבכור אינו נוטל פ שנים בראוי אלא במוחזק, ארץ ישראל היתה מוחזקת ליוצאי מצרים. **מתנ"ז**. וכן נטלו חלק נוסף במה שהיה צריך לקבל אחד מאחי צלפחד שמת, והמשנה לא הזכירה דבר זה מפני שאין בזה חיודש בדני ירושה.

קני"ז. ומתני' **כמו"ד** **שהארץ נתחלקה ליוצאי מצרים**, והיינו שנתחלקה לבאי הארץ בתורת ירושה מאבותיהם יוצאי מצרים, ועשו חשבון כמה היה צריך לקבל כל אחד שמונה במנין שבנומי ישראל בשנה השניה לצאת הארץ למצרים, וכתב חלקו נטלו בניו, ומי שהיו לו עשרה בנים לא נטלו בניו אלא חלק אחד, ורבי יוסף **שרדש** למה שכתבו בבנות שבנומי ישראל בערבות מואב לפני כניסתם לארץ "לשמות מטות אבותם ינחלו" והיינו שינחלו אבותם שנמנו ביוצאי מצרים, ואלו שנמנו בערבות מואב יירשום ויקבלו חלק אביהם, ומבואר שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, שהרי משה אמר ליוצאי מצרים "ונתתני אותם לכם מורשה". והא דכתיב במנין שבנומי לפני כניסתם לארץ "לאלה תיחלק הארץ בנחלה" היינו כאלה שמהם בני עשרים, שהרי נמנו במנין זה מגיל עשרים, ולא לטפ'לים שיצאו ממצרים לפני שהיו בני עשרים, שהם נטלו חלק בארץ רק בזכות מורשיהם, ואם לא היה להם שום מוריש, שלא היה להם לא אב ולא דוד אלא אב שמתו במדבר, לא נטלו חלק בארץ, ובספרי איתא מה תלמוד לומר "לאלה תחלק הארץ" -כשרים וקדושים, לאפוקי רשעים שביוצאי מצרים כמרגלים ומתאוננים שלא היה להם חלק בארץ, ולא קיבלו אלא בזכות זקניהם אם היו מיוצאי מצרים, וכדלקמן. והגמרא (ק"ח.ט) שואלת למה דבריו מה מונע הכתוב "לרב תרבה נחלתו" דמשמע למי שהוא רב ביציאת מצרים תרבה נחלתו, וליכא למימר שהכונה

למי שהוא רב ועשיו, דלא צריך קרא להכי, דהא כתיב "לאלה תיחלק הארץ", וגם לבאי "תרבה" דמשמע שיש מי שנוטל חלק גדול ויש מי שנוטל חלק קטן, ולמ"ד לכוון הארץ נתחלקה ארץ כל החלקים בין הליכא לאוקמי בחלקים הגדולים מחמת חזרת החלקים ליוצאי מצרים, דהא נפקא לן מ"לשמות מטות אבותם", ועוד ד"תרבה" משמע דקאי על הגטילה הראשונה לפני שחזרה לאבותיהם.

שיטת רבי יונתן **שהארץ נתחלקה לבאי הארץ** ונפקא מיניה שכל שאני אחים מוצרים מלאחד היו עשרה בנים בבאי הארץ ולשני בן אחד, כל אחד מהו"א' אלא נוטל חלק שווה, דכתיב "לאלה תיחלק הארץ בנחלה" והא דכתיב "לשמות מטות אבותם ינחלו" היינו שחלוקה זו משונה שהמתים יורשים את החיים, שאחרי שחילקו את הארץ לבאי הארץ חזרה הנחלה לאבותיהם **מיוצאי מצרים** (אם היו בני עשרים, דבירושת הארץ קפיד קרא אבן עשרים בין לענין באי הארץ בין לענין יוצאי מצרים), והאבות התחלקו עם האחים, ונמצא שבמקרה הנ"ל נטלו י"א באי הארץ כל אחד חלק אחד, וחזרה הנחלה לאבותיהם וחלקו בשווה כל אחד ה' חלקים וחצי, וחזרו הבנים וחלקו בשווה, ונמצא שהבן היחיד נוטל ה' חלקים וחצי, ו'ו' בני השני מתחלקים בה' חלקים וחצי.

קני"א: **שיטת רבי שמעון בן אלעזר** **שהארץ נתחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לבאי הארץ**, ולדבריו הנחלה לא חוזרת מזה לזה, ומי שהיה מיוצאי מצרים וצאצאיו היו נשים וטפלים בבאי נוטלים חלקו עם יוצאי מצרים, ומי שהיה פחות מבן עשרים ביוצאי מצרים והוא או בניו היו בני עשרים בכניסתו לארץ נוטלים חלקם עם באי הארץ, ומי שהיה **מיוצאי מצרים** בן כ' ומת במדבר, לבניו היו בני עשרים **מבאי הארץ נטל ב' חלקים** -חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים וחלק עצמם עם באי הארץ. ומתני' דבנות צלפחד מתוקמא שפיר אליביה, שהרי גם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. וי"מ דקאי במי שהיה בן שיישים ביוצאי מצרים ולא מת במדבר, דלא נגזרה גזירה על אלו שהיו בני שיישים, וכטב הרשב"ם דלא מיליתא היא, דהא דכתיב "לאלה תיחלק הארץ" היינו לאלו שנטנו, ובני שיישים לא נמנו, אך הביא שבתוספתא מנבאר שדן זה נכון.

מיוצאי מצרים יתן ליהושע וכלב אע"פ שהיו למרגלים בנים, (דכתיב "ויהושע ען נון וכלב בן יפונה חיון מן האנשים ההם", ואין הכונה כפשוטו שהרי כבר נאמר "ולא נותרו מהם איש כי אם כלב בן יפוח ויהושע בן נון. ק"ח.י:), ובניהם של המרגלים (וכן של המתלוננים שבעדת קרח וכדלקמן) נטלו מכח אבי אביהם אם היה מיוצאי מצרים, ואב"י אמוניה'ן אם לא היה לאמוניהם אחים, ודין זה הוא אפילו למ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ, וכגון שלא היו בני עשרים שטנכנסו לארץ וממילא לא נטלו בשביל עצמם, ולא נטלו אלא בשביל מה שחזרו בני אבי אביהם ובני [אחי] אבי אמוניהם וחזרו והורישו לבניהם, כדילפינן מ"לשמות מטות אבותם", ואף בני המרגלים והמתלוננים שבעדת קרח ירשו זאת, דבני בנים הרי הם כבנים.

קני"ח. **טענות בנות צלפחד** **ושבט יוסף** - למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ניחא מה טענו **בנות צלפחד** "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו ב"ן שאילו היה לו בן היה נוטל חלק צלפחד עם יוצאי מצרים ועכשיו לא יטלו כלום, וניחא מה טענו **בני יוסף** ["מדוע נתת לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר אתה יורשתי ד'"]. שעכשיו הם היו מרובים יותר משאר שבטים ולפי לחלוקה ליוצאי מצרים נטלו כפי שהיו אז ונמצא שכל אחד משבט יוסף קיבל נחלה קטנה יותר מכל אחד מבני שבטים האחרים, ולמ"ד שנתחלקה **לבאי הארץ**, אף שצלפחד מת ואז"כ אינו מבאי הארץ, מ"מ טענת **בנות צלפחד** היתה לענין מה שחזרו וחלקו אחי צלפחד בנכסי חפר וחפר מוריש אותה לכל בניו, ולדבריו מה שצווחו **בני יוסף על חלקם הקטן**, היינו משום שהיו להם טפלים רבים יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ, וגם לא היה להם אב שנכנס לארץ שיחיל להם חלקן כשימותו, וגם לא היה להם מוריש אחר שיצא ממצרים שירשו מנמו מה שקיבל עז"י שחזרה הנחלה ליוצאי מצרים.

אביו מוכיח שלא היו מי שלא היה לו חלק בארץ, אע"פ שזה היה יכול להיות, דלמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ לא יצא יתום ממצרים פחות מבן ירושה, ואם יצא מת במדבר אחד מקרוביו שהיה מיוצאי מצרים והוריש לו חלקו, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ כל הנכנסים לארץ ישראל פחות מגיל עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא עז"י חזרת נחלה, ולא היה מי שלא היתה לו נחלה עז"י חזרה אף שהיה היה יכול לקרות, שאל"כ היה צווח כבנות צלפחד ובני יוסף, ולמה לא מוזכר בפסוק שצווחו כמו שמוזכר בבנות צלפחד ובני יוסף.

והגמ' דוחה שאלות הוזכר כי לא הועילה צווחתו, ובני יוסף אע"פ שלא הועילה שאלותם, שמה שאומר היה יהושע "עלה לך היערה" וכו', אין הכונה כפשוטו שנתן להם יערות להרחיב נחלתם, דאין לו רשות ליטול מנחלת שבט אחר ולהת להם, אלא תשובת יהושע היתה שכדי להנצל מעין רעה ילכו להחביא עצמם ביערים, ואמרו לו שבבני יוסף לא שולטת עין רעה, דכתיב "בן פורת יוסף בן פורת עלין לרוב בקרב הארץ, שהם כדגים שאין העין שולטת בהם, ולכן הוזכרה בתורה תשובת יהושע אע"פ שלא נתן להם חלק נוסף.

קני"ח: **מתלוננים שבעדת קרח** והיינו חמישים ומאיתים איש, לא היה להם חלק בארץ והיינו שבניהם לא נטלו חלקם אע"פ שהיו המתלוננים מיוצאי מצרים, וכמאן דלינתנו זמי, ודברים אלו הם לרבי יאשיהו

או לרבי שמעון בן אלעזר. ובניהם נטלו בזכות אבי אביהם ואבי אמותיהם. וי"א שיהושע וכלב נטלו חלקם, ונחלקו אם מקישים מתלוננים למרגלים. ואין לומר שהכונה שיהושע וכלב נטלו חלק המתלוננים שבבני ישראל הא דכתיב "וילוו העם על משה לאמור מה נשתה", דא"כ ירשו יהושע וכלב את כל (והיינו רוב) ארץ ישראל, ואנן קיימאן קו וכן איכא למילף מקראי שלא נטלו אפילו אחד מאלף מארץ ישראל.

בנות צלפחד נטלו את חלק אביהן בתוך אחי אביהן, דכתיב "נתן תתן להם", וחלק בכורה של אביהן, דכתיב "והעברת" והיינו חלק בכורה כדכתיב "והעברת כל פטר רחם". והגמ' מוכיחה שבנות צלפחד נטלו גם חלק אחד או שניים מאחי אביהם, חלק אחד כדדריש ראב"י מ"נתן תתן", ואם נטלו חלק נוסף זה נלקמ מ"אחוזת נחלה". דנהג כתיב "ויפלו חבלי מנשה עשרה", והיינו ששה חלקים של בתי האבות חלק אביעזר חלק אשיריאל שכם חפר ושמידע, ונחלת צלפחד שהיה מיוצאי מצרים, ונחלת חפר, וחלק בכורה של צלפחד בנחלת חפר, וחלק אחיו של חפר, והיינו למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ וזוהרה נחלתם למורשי והיינו חפר שהיה מיוצאי מצרים, נטלו שני חלקים של אביהם בנכסי חפר, אבל צלפחד עצמו אין לו חלק כיון שלא היה מבאי הארץ, וזוהרה לא שייך בו כיון שלא היו לו בנים מבאי הארץ שיחזירו לו נחלה, ועוד שני חלקים של שני אחים שהיו לו ימתו במדבר. ובאמת אין כאן אלא ששה חלקים, דודאי כוונת הכתוב לבתי אבות של מנשה שהיו ששה, דאם הכתוב מונה טפלים הרי היה מבטי מנשה יותר מעשרה, והטעם שמנו את חלק בנות צלפחד הוא כדי ללמד שנטלו חלק בכורה, דארץ ישראל מוחזקת היא אע"פ שעדיין לא נכנסו אליה וכדלהלן.

ק"ט. בני המרגלים והמתלוננים- למ"ד שהארץ נתחלקה ליוצאי מצרים קיבלו בזכות אבי אביהם או אבי אמותיהם, ולמ"ד שהארץ נתחלקה לבאי הארץ אם היו בני עשרים קיבלו בזכות עצמם, והא דתני בברייתא שנטלו רק מנח הסבא, ס"ל שלא היו בני עשרים, ומייוי בבני בניהם של המתלוננים, שהמתלוננים לא היו בני כ' ביציאת מצרים, ומתו לפני כניסתם לארץ, ובניהם בהרבה היו בני עשרים בכניסתם לארץ, שהרי מעשה קרח היה בשנה השניה אחרי יציאת מצרים, ובו בוים נשרפו המתלוננים, ואח"כ היו במדבר עד ל"ח שנה, ולכן צ"ל שבני המתלוננים מתו במדבר והתדון הוא על בני בניהם, וברייתא זו סוברת כרשב"א שהארץ נתחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לבאי בארץ, וכיון שהיו כמות מנבי עשרים בכניסתם לא יצאו מנח עצמם אלא מנח אבי אביהם שהם אבותיהם של המתלוננים שנטלו מנח עצמם אלא מנח אבי אבי שהיו בני עשרים בכניסתם לארץ, ורשב"א לא סובר שמקבלים ע"י חזרת הירושה ליוצאי מצרים, כיון שאין לו פסוק מיותר לדרוש דין זה, ואם חלק זה של הברייתא אינו כרשב"א, י"ל שנטלו בזכות אבי אביהם ע"י חזרה, וכגון שהיו למתלוננים אחים שלא היו בני כ' בשעת הגזירה וממילא לא מתו במדבר, וכשנטלו חלקם בארץ חזרה נחלתם לאביהם, והאבות הורישו נחלה זו בין לאחי המתלוננים בין לבני בני המתלוננים, וחלקו אחי המתלוננים עם בני נכדיהם בשנה. וטפלים קיבלו חלק במה שירשו מאבותיהם. (ולפי שיטה זו לא נטלו יהושע וכלב את חלק המרגלים).

ארץ ישראל נחשבת ונטולת "מוחזק" בידי יוצאי מצרים, דאל"כ לא היו בנות צלפחד צולקות בכורה של אביהם, וכך היה שמעון השקמוני אומר וידע היה משה שבנות צלפחד יורשות שהרי נצטווה על הדינים במרה דכתיב "שם שם לו חק ומשפט", ומעשה דבנות צלפחד היה בסוף הארבעים שנה שהיו במדבר, ועוד דאיכא למילף מפרשת יבוס שבת דינה כגן דכתיב "ובן אין לוי עיין עליו, דמשם למדו בנות צלפחד כדלקמן ק"ט. : אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה, והיינו שהסתפק אם חשוב מוחזק וכנ"ל, דהא דכתיב "ונתתי אותם לכם מורשה" י"ל שהכונה שהיא ארץ ירושה מאבותיהם, או שהכונה שהם יורשיה שאל הארץ האב לא ירשוה, וענו לו שהפסוק מלמד את שני הדברים, וראויה היתה פרשת נחלות להכתב ע"י משה (ולא נימא שולוא טענותיהן היתה התורה חסרה, והכי נמי הרבה מצוות חסרות בתורה מפני שלא אירעו המעשים, דודאי בלאו הכי היתה נכתבת פרשה זו בתורה), אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידם, ללמדך שמגלגלים וכות (שהבנים והקרובים ירשו את קרוביהם) ע"י זכאי (-בנות צלפחד), וכן יודע היה משה שהמקושש במיתה דכתיב "מחלליה מות יומת", אך לא ידע באיזה מיתה, וראויה היתה הפרשה להכתב על ידי משה, אלא שמגלגלין חובה (והיינו סקילה, שנה לאדם לידון בנפשו) ע"י חייב (-מקושש). ושמואל רצה לומר שהכונה שבנות צלפחד נטלו חלק בכורה שיתדות האהלים ושאר המטלטלים שהיו להם במדבר, ונקט יתדות האהלים מפני שודאי היה לכולם אהלים במדבר, והגמרא מקשה על דבריו מהא דכתיב "ויפלו חבלי מנשה עשרה" דהיינו קיקע שחולקים אותה בחבל.

ק"ט: תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך- היו מתנבאים שהם עצמם לא יכנסו לארץ ד"תביאמו" משמע לאחרים, ולא חסאו עדיין בחטא המרגלים ולא נגזרה עליהם עדיין הגזירה ולא יכנסו ארץ, ולא היו יודעים מה מתנבאים.

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה- לרבי יאשיה סרס המקרא ודרשהו, ועמדו בתחילה לפני העדה וכו', אבל לא היו שואלים לתלמיד לפני הרב דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ואם שאלו בתחילה את משה ולא אמרו להם דבר, לא היו שואלים אח"כ את הנשיאים וכל העדה. ולבאא חנן היו יושבים בבית המדרש ועמדו לפני כולי שאלו, וחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, דזה השיבותו של הרב וניחא אל בזה, והלכתא שאם הרב חולק על כבוד חולקים לו כבוד דודאי ניחא ליה שגם אחרים יחלקו לו כבוד, ומשה רבינו היה חולק כבוד לכל ישראל וכן אלעזר לנשיאים והנשיאים לעדה, ואם אין הרב חולק לתלמיד כבוד אין חולקים לו כבוד.

מעלות בנות צלפחד- חכמניות הן בדרך ארץ: שדיברו בשעה הראויה לכך כשמצאו פתח לדבריהם וטענה מעלייתא, והיינו כשהיה מלמד משה פרשת יבמין "ובן אין לו" - עיין עליו, ואמרו שאם הן חשובות כבן לפטור את אמן מיבוס, שהרי היבס קם על שם אחיו לנחלה, ואמרו שכמו שהבן מונעו מליבם את אמו ולרש את אביו פוטא את אמו ויורש את אביו, אף הבת דינה ק, וסברא בעלמא הוא, ואנ"ל יתנו לה נחלה כבן, ואם לאו שאין הבנות נחשבות זרע תתייבם אמן לאחד מאחי אביהן והוא יירש נחלת אביהן, והבן שיוולד לאמן יירש אחריו נכסי אביהן. דרשוניות הן: שידעו שאם יש בן הן לא יורשות (לרשב"ם היו יודעות פרשת נחלות שהבן יורש את אביו ולא הבת, דכתיב "ובן אין לו והעברתם" - הא יש בן הבן יורש). (והא דאיתא בברייתא שאם היתה לה בת לא היו שואלות, צריך לגרוס כן, או שהכונה שלא היו תובעות את היתת הבן לבן). צדקניות הן: שלא נישאו אלא להגון להן, שאף שנאמר להן "לטוב בעיניהן התיין לנשים" שהתירו להנשא לכל מי שירצו, עצה טובה השיאן הכתוב "למשפחת מטה אביהן התיין לנשים" שלא ינשאו אלא להגון להן, אלמא מטה משפחת אביהן הגונים היו, ולהם נישאו דכתיב "ותהיין מחלה וכו' לבני דודיהן לנשים", ואף הקטנה שבהן לא נישאה פחות מגיל ארבעים לפי שהיו מצופות להגון להן. ואף שאשה נישאת בת ארבעים שוב אפי' יולדת וא"כ אף אחד לא ירצה לישא אותן, וא גגם לא היה להם להתעבב עד אז כיון שלא יילדו עוד, מתוך שצדקניות הן בטוחות היו בצדקתן שנעשה להן נס (כמו ליוכבד שילדה אחר ארבעים, אך י"ל שנישאה לפני ארבעים, וכדלהלן, והנישאת פחות מגיל כ' יולדת עד גיל ס', והנישאת בת כ' יולדת עד גיל מ').

ק"כ. יוכבד- הורתה בדרך למצרים, ונולדה בין החומות והיינו

בתוך מצרים דכתיב "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", וישראל היו במצרים מאתים ועשר שנה, שכך רמז יעקב לבניו "רדו"י שהיה" ובסדר עולם ליקי מקרא: נאמר לאברהם בבריית בין הבתרים "כי זה יהיה זרעך בארץ לא להם", והיינו יצחק שנאמר "כי יצחק יקרא לך זרע", וכתיב "ויצחק בן ששים שנה בלדת אביה", ויעקב איבנו אמר לפרעה "ימי שני מגורי שלישים ומאת שנה" - ס' יצחק ודיעבב הרי מאה ותשעים, ומאתים ועשר עמדו במצרים הרי ד' מאות שנה שנאמר לאברהם, "אלא לומר שהיו במצרים כל הד' מאות שנה, שהרי קרת מיורדי מצרים היה כדכתיב "ובני לוי גרשון קרת ומררי, ושני חי'י קרת שלש ושלישים ומאת שנה, ושני חי'י עמרם שבע ושלישים ומאת שנה", ופ' שנה של משה הרי ש"נ, א"כ מה ת"ל "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", כל זמן שזרעך בארץ לא להם ל' שנה, ומצאת יוכבד בת ק"ל שנה, שהרי בתחלת ביאת מצרים נולדה, ומשה בן פ' שנה היה בצאתם, ונשתירו ק"ל ממאתים ועשר. וכשהיתה בת מאה ושלושים נולדו בה סימיני נערות, נתעדן הבשר (-החליק כנער קטן). נתפשטו הקמטים, וחזר היופי למקומו, ולכן כתיב "ויולך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. וכשהחזירה עמרם שהרי היתה נשואה לא קודם לכן, שהרי כבר נולדו אהרן ומרים, אלא שפירש מנשה מפני הגזירה להשליך הזכרים לאוה, והחזירה מפני שנתבאה מרים שעתידי לצאת לו בן שיושיע את ישראל, ועשה בה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררים לפניה, ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמתוה, והשמחה היתה מפני שעתידי לצאת מהם משה רבינו, והיינו "לדעה מה יעשה לו" - מה יהיה סוף נבואתה, כדאיתא בסוטה ג. .

סדר מעלת בנות צלפחד- התורה מונה אותם ב' פעמים, כל פעם בסדר אחר, י"מ שפעם אחת כשנישאו מנאום לפי סדר גדולתן דמסתבר שנישאו לפי הסדר שנולדו, כדכתיב "לא יעשה כן במקומונו לשאת הצעירה לפני הבכירה", ופעם אחת כשעמדו לפני משה לפי סדר חכמתן, ומכאן סיוע לרבי אמי שאמר שבישיבה בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה אם הקטן מופלג בחכמה מהגדול הוא יושב לפניו, אבל הוא חכם רק מעט יותר מהזקן אין מכבדים אותו יותר מהזקן, ובמסויבה של משתה וה"ה לנישואין אם הזקן מופלג בתקנה הוא יושב לפני הצעיר אע"פ שהצעיר מופלג בחכמה, וכגון שהזקן חכם קצת, אבל אם הזקן אינו מופלג בוקנה, והחכם שהוא מופלג קודם, שמעינן מהכא דחכם מופלג חזק מופלג שאינו חכם כל כך כבחור בישיבה, הלך אחר חכמה להושיב החכם בראש ולדבר תחלה, ובמסויבה הלך אחר זקנה, והיכא דחכם היו מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בוקנה בכ"מ הלך אחר חכמה אפילו במסויבה, והיכא דחזקן היו מופלג בוקנה והחכם אינו מופלג בחכמה בכל מקום הלך אחר זקנה ואפילו בישיבה, והואיל והזקן חכם קצת אע"פ שבהחור חכם יותר ממונו, והיכא שלא החכם מופלג בחכמה ולא הזקן מופלג בוקנה, נראה שבכל מקום הולכים אחר זקנה, דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממונו אין לנו לבטא את הזקן, והחכם אינו בוש בכך, דמאחר שהוא זקן ממונו יותר הוא שבבשיל זקנות חולקין לו כבוד. אבל לתנא דבי

רבי ישמעאל הם היו שקולות, דכתיב "ותהיינה" שזה מיותר, וכן מצינו שמשה ואהרן היו שקולים.

למי הותרו בנות צלפחד להנשא- לשמואל בנות צלפחד עצמן הותרו להנשא לכל השבטים אע"פ ששאר בת יורשת נחלה נאסרה, דכתיב "לטוב בעיניהן התיינה לנשים", והא דכתיב "אך למשפחת מטה אביהם התיינה לנשים" זה עצה טובה ולא מצות עשה, והא דכתיב בני חיוב כרת לאוכל קדשים בטומאה "אמור אליהם לדורותיכם" אליהם היינו לעומדים על הר סיני, ולדורותיכם היינו לדורות הבאים, ומכאן לומדים לשאר המצוות שהם נאמרו בין לאבות בין לדורות הבאים, דהוה אמינא שכיון שמיצונו דבר שהוא רק לאותו הדור, והיינו שרק באותו דור בת יורשת נחלה אסורה להנשא לשאר השבטים, דכתיב "זה הדבר" - דבר זה לא יאה נוהג אלא בדור זה, ומצינו דינים שנוהגים רק לדורות (-מצוות התלויות בארץ, תרומה ומעשר חלה ערלה ורבעי לקט שכחה ופאה וכן הרבה), לכן הוצרך הפסוק לומר שהמצווה נוהגת באותו הדור ולדורות, שאם נכתב תסם ולא מירש לא אבות ולא בנים היה אוקימנא ליה באבות, מדלא כתיב "כי תבואו" כדכתב בשאר מצות האמורות לבנים, אם נמי היו לייבין או בגזירה שוה לא בבנין אב או בקל וחומר מאחת ממצות המפורשות לבנים או לאבות, להכי כתיבי תרוייהו, ומהשתא נילף מהכא לכל מצות הסתומות שנוהגות בין בבנים בין באבות, ל"ימדה התורה שהמצווה נוהגת בבנים ובאבות עד שיפרש לך הכתוב "כי תבואו" או תכונן לך "זה הדבר" להעמידו בדור הזה וכדלקמן, ומ"מ בנות צלפחד עצמן הותרו בכל השבטים.

ק"כ: דיני שחוטי חוץ ונדרים ומקורם-

בנדרים ושחוטי חוץ כתיב "זה הדבר", ומ"מ הם נוהגים לדורות, דבשחוטי חוץ כתיב "לדורותם", וילפי נדרים בגזירה שוה זה זה משחוטי חוץ, (אבל לבת יורשת נחלה לא לומדים, דא"כ לישתוק קרא מזה הדבר), כמו שלומדים מגזירה שוה זו שבנדרים א"צ דווקא ראשי המטות ומהני ג' הדייטות, דכתיב "לא יחל דברו" הוא אינו מיחל אבל אחרים מתיירם לו, כגון שלשה דהווי בית דין, כדאמרין בסנהדרין (ג'), ואפי' לשמואל דאמר התם שנים שדנו יגידוהו דין אצל שנקראו ב"ד חצוף, הני מילי דיני ממונות, אבל למישרי איסור נדר וכל סני פבחות מגו', ואהני גזירה שוה כאילו נכתב בנדרים אהרן ובניו וכל ישראל לומר לך ששקולין כל ישראל להתיי נדרים ואפי' הדייטות כאהרן ובניו.

והא דכתיב ראשי המטות דמשמע מומחין, היינו שבמומחה והיינו רב מובהק שבקי בגמרא מספיק יחיד.

לומדים מנדרים שחוטי חוץ שיש שאלה על הקדש כמו על נדרים, ובנדרים כתיב "לא יחל דברו" ולומדים מזה שבכל ההקדשות שחלים ע"י מוצא שפתיו שייך שאלה, כגון תרומות ומעשרות, וכן אם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אצל חכם להתייר לו הקדשו ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדיה הקדש טעות, איגלאי מילתא למפרע דאלו הוה הקדש ופטור כמרת.

ולבית שמאי דס"ל שהקדש בטעות הקדש (כגון האומר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש, ויצא לבן, לב"ה אינו הקדש, ולב"ש הוי הקדש, דילפי תחילת הקדש מסוף הקדש, שכמו שתמורה חלה אפילו בטעות ה"ה הקדש), וממילא לא מוהני שאלה בשום הקדש אפילו ע"י פתח, דאפילו כשנעשה ההקדש בטעות היודעה היודעה חוקי הקדש גמור, לומדים מזה הדבר דשחוטי חוץ שרק על שחיטה בחוץ חייבים אפילו בעוף, אבל על מליקה בחוץ לא חייבים, ובי"ה לומדים דין זה מ"אשר ישחט", ומזה הדבר דנדרים לומדים שחכם מתיר בלשון מותר לך מותר לך, דהתרת חכם לפינן מ"לא יחל דברו" אבל אחרים מוחלין לו, ומשמעו לרבנן שזה בלשון התיר, וטעמא משום שהחכם מותר אפילו לא ביום שמעו ע"י חרטה, ונמצא עוקר את הנדר מעיקרו, ולא בעל, ובעל מיפר דבעל מפר ביום שמעו בלא חרטה מוגזרת הכתוב, וכל דבר קיים הנעקר ומתבטל ללא טעם אחר, כמו "והיפר את בריתי", ולא חכם שאם אמר החכם מופר לך לא אמר כלום, ד"זה הדבר" משמע זה הדיבור כמו שתכונן בפרשה מעכב, ובי"ה לומדים דין זה מסברא, דבחכם שייך לומר לשון התר ובעל לשון הפרה.

קכ"א. והא דמהני הפרת נדרים בג' הדייטות או יחיד מומחה דהוי כבית דין, אבל הפרה סגי בבעל לחודיה ואפילו הדיוט, לב"ש לומדים מ"וידבר משה את מועדי ד' ", ולא נאמרה כאן שבת, ללמד שרק מועדי ד' גריכים מומחים ולא מועלי ג' הדייטות או יחיד מומחה, דאין לך מומחה כמש"כ רבינו וקאמר רבי רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך, דכתיב "ויאמר ד' אל משה ואל אהרן וכו' החדוש הזה לכם" ככס ממוחים, ואין בית דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד, אבל נדרים א"צ מומחים (וראשי המטות היינו שבמומחה מספיק יחיד), וכן לומדים שרק מועדים צריכים קידוש לקדש את החודש על פי הראיה, דראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש, דכתיב "אשר תקראו אותם" קרי ביה אותם, ותרי זמיני מקודש נפקא מדכתיב "מקראי קודש", ולי"ן מתקדש במוחה בזמנו, אבל אין קידוש מיוחד על המועד, אבל שבת א"צ קידוש בית דין לדעולם היום השביעי הוא שבת, דכתיב "מועדי ד' י"תרא, והפרה לדורות לומדים בית שמאי כמו בשאר מצוות, דמ"ה הדבר" לומדים לך אחר.

לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים
שבנות ישראל היו יוצאות בהם בכלי לבן שאולים אפילו זו שיש לה משלה, שלא לבייש את מי שאין לו.

השנימה ביהו"כ היא מחמת שהוא יום סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות אחרונות (דג' פעמים עלה משה למרום למי' יום, ו' סיון עד י"ז תמוז, ח"י תמוז) (להתפלל שיתרצה הקב"ה על עוון העגל) עד כ"ח אב, ואז פסל שני לוחות חדשים ועלה בכ"ט אב והיה מל' אב עד י' תשרי, ואז נתרצה הקב"ה בשמחה לישראל ואותו היום ירד משה והלוחות בידו.

והשמחה בט"ו באב- י"מ משום שהותרו שבטים לבוא זה בזה דפסק דור של באי הארץ והותרה הסבת נחלה, אמנם אם נשארו בני אדם מאותו הדור עדיין הם באיסורם, אבל בני אדם שלא היו באותו הדור מותרים, (דכתיב "זה הדבר"), (וי"מ שבט"ו באב כלו מתי מדבר, וטעון הוא בידם, דאיסור זה נאמר לכאי בארץ בערבות מאוב ולא לדור המדבר).

וי"מ (כל אלו לא פליגי, אלא כל אחד קיבל אחרת מרבו) ששבט בנימין הותר בו לבוא בקהל (דכתיב "איש מַמְנוּ אל יתן").

וי"מ מפני שכלו בו מתי מדבר (דכל ערב תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפירות וישנים בהם, ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים, ומתו כל שנה ט"ו אף ופרטורטו, וכך עשו מ' שנה, ובשנה האחרונה עשו כן ומצואו שלמים, אמרו שמא טעינו בחשבון, וען וכן בי' בו וכן ב"א וכן בי"ז וכן בי"ג וב"ד עד אדיתמלי סיהרא, כיון אדיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה ויום טוב), וחזר הדיבור למשה פה אל פה כבתחילה, אבל אם הוצרכו לדיבור כמו במעשה דקדח שהיה אחר מעשה מרגלים היה מדבר ע"י מלאך או באורים ותומים, אי נמי לא היה מדבר עימו אלא ע"י מעשה הצריך להם.

קב"א: וי"מ שביום זה ביטל הושע בן אלה את השומרים ששם ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל לאחר שראה שגלו עגלי הזהב.

וי"מ משום שביום זה ניתנו הרוגי ביתר לקבורה (ותיקנו ברכת הטוב והמייטיב (שהיא מדרבנן, מאש"כ ג' ברכות ראשונות), הטוב שלא הסריחו והמייטיב שניתנו לקבורה).

וי"מ משום שביום זה פוסקים מלכרות עצים למערכה, שתשש כוחה של חמה וממילא יש בעצים לחלוות מעמלים עשן וגם מגדלים תולעה, ושמחו ופנו שהשלימו מצוה גדולה כזו, (ומיום זה ואילך שהלילות מתארכים והימים מתקצרים צריך להוסיף על לימודו גם בלילה, והמוסיף יוסיף ימים, ומי שלא מוסיף לקבריה אימיה - ימות בחצי ימיו).

שבעה קיפלו את כל העולם כולו ושימשו זה את זה, מתושלח ראה את אדם רמ"ג שנה, שם ראה את מתושלח צ"ח שנה, ומתושלח מת ז' ימים לפני המבול, והוליד את ארפכשד כשהיה בן מאה ששנתיים אחרי המבול, (ולפנ ג'כ ראה את אדם ואת שם, וחשיב הכא רק צדיקים גמורים ששימשו זה את זה, ולא ס"ל תנוף זה מסטרטון, דהוה ליה למיזר שנים קיפלו את כל העולם, אלא ס"ל דהאי "ואינו כי לקח אותו אלוקים" היינו שמת בחצי ימיו), **יעקב ראה את שם כ' שנה, עומרם ראה את יעקב** (בסראת הוא, שהרי קתח אביו היה מיורדי מצרים, ויעקב חי במצרים י"ז שנה) ומתו שנים נולד עומרם לקתח), אחיה השילוני ראה את **עמרם** ולא ס"ל אחיה תנא שאליחו זו פנתס, דא"כ לימא משה ראה עמרם ופנתס ראה משה ועדיין הוא קיים וא"צ להזכיר את אחיה. (ואחיה השילוני נכנס לארץ ולא מת במדבר, דלא נגזרה מיתה במדבר על שבט לוי ומבואר בדברי הימים שאחיה היה לוי, דכתיב "במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה" - מי שפקודיו מבן עשרים יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן שלשים (וי"מ שהכונה ל' יום, שהיו הלוים נמנין מבן חדש ומעלה לפדות עליהן הבכורות. והרשב"ם מוקשה א"כ למה לא כתוב שפקודיו מבן חודש. ולכן מבאר הרשב"ם שהכונה לל' שנה, דככתיב "בני גרשון קתח ומורי מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה", והואו חשבון נקט שאותו חשבון כנגד חשבון של ישראל הוא, דביוציא צבא קפיד רחמנא, דבישראל כתיב "כל יוצא צבא" ובלויים כתיב "מבן שלשים שנה וגו' כל הבא לצבא לעבוד" וגו'), **אבל בשאר השבטים נשארו רק כלב ויהושע**, או מי שהיה פחות מבן כ' או יותר מבן ס', כמו יאיר בן מנשה שנכנס לארץ שנאמר עליו "ויכו מהם אנשי העי כשלושים וששה איש" והיינו יאיר שהיה שקול כרובה של סנהדרין, וא"כ גם אם אחיה היה משאר שבטים י"ל שהיה בן ס"א ביציאת מצרים וראה את עמרם הי' שנה) ואלויהו ראה את אחיה השילוני ועדיין הוא קיים.

קב"ב. חלוקת הארץ-

ארץ ישראל נתחלקה לשבטים וכל שבט קיבל חלק שוה, ולא לאנשים בחלוקה שוה לכל איש ואיש, דכתיב "בין רב למעט"- כל שבט יקח מה היתא לו הגורל ב' איש יש בו הרבה אנשים בין אם יש בו מעט אנשים.

עתידה ארץ ישראל להתחלק ל"ג שבטים -ל"ג חלקים שוים, ושבט לוי יקבל חלק כשאר שבטים, אבל מנשה ואפרים לא יטלו אלא חלק אחד, והחלק הנוסף יהיה לנשיא מלך המשיח, שבתחילה לא נתחלקה אלא ל"ב ולוי לא היה לו חלק בארץ אלא כל שבט נתן לו גרים לשבת שהיו ערי מקלט, אבל מנשה ואפרים נטלו שני חלקים כדכתיב "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לו".

ארץ ישראל לא נתחלקה אלא לבכסף, ואין הכונה שמי שקיבל קרקע גרועה קיבל כסף ממי שקיבל קרקע טובה יותר, אלא שמי שקיבל קרקע הקרובה לירושלים נתן למי שקיבל קרקע רחוקה יותר שהיא שוה פחות מפני שהיא רחוקה מבית המקדש וגם קרובה יותר לארץ העמים ויש לו לדאוג מהם, לר"א נתן לו כסף, ולרבי

יהושע נתן לו קרקע.

ארץ ישראל לא נתחלקה אלא בגורל, באורים ותומים, שהיה אלעזר מלוכב אורים ותומים, ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, והיו לפניו קלפי של שבטים (-ארגו וכו' וב' פתקים עם שמות י"ב השבטים) וקלפי של תחומין (ארגו וכו' י"ב פתקים של י"ב חלקים בארץ ישראל, ולא היה מספיק קלפי של תחומין ויגידו כל פעם איזה שבט מקבל עשיו, דא"כ לא כל החלוקה היתה על פי גורל, וכתיב "אך בגורל" בלא הוצאת דיבור מפיו), והיה אומר על פי רוח הקודש (-אורים ותומים) בכל פעם איזה שבט יעלה בגורל ומה יקבל, וטרף בקלפי לפני שהוציא (-היה הממונה מערבב את השטרות היטב, שלא יאמרו שידע מה כתוב בשטר), וכמו שהיה אומר כך היה עולה (שבט זבולוג תחום עכו, שבט נפתלי תחום גינסור), ועשו את בשביל שידעו שזו חלוקה ישרה, והשבטים המרובים לא ירינו על זה.

בחלוקת הארץ היה מי שקיבל שדה לבן ואחר שדה אילן וכדו', אבל לעתיד לבוא כל אחד יהיה לו חלק בהר בשפלה ובעמק, והקב"ה מחלק להם בעצמו. יהושע וכלב לא נטלו חלקם בגורל אלא על פי ד', יהושע קיבל את תימנת סרח בהר אפרים, (ובמקום אחר כתיב תמנת הרס, שבתחילה פירחה כחרס ולבסוף נכשבאה לידו מסריחים מרוב שומן כשמשרים אותם יותר מדאי, ומעליותא היא משום שומן וזכותו של יהושע גרם, וי"א איפכא שלבסוף לא היו שומנים יותר מדאי אלא במידה שיכולים להכניסם לאוצר והם משתמרים הרבה ומעליותא היא), וכלב קיבל את פרברי חברון - כפרים ושדות שמחוץ לעיר, ולא קיבל את חברון עצמה, שהרי היא עיר מקלט.

ירושת הבן והבת

קב"ב: **מתינני- אחד הבן ואחד הבת** נלחלה, אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שניים בנכסי האם.

אין לפרש שחולקים את הנכסים בשוה, שהרי בן וכל יוצאי יריכו יורשים לפני הבת.

רב נחמן בר יצחק מבאר ששניהם נוטלים בראוי כבמוחזק, שאם מת הסבא אחרי האבא, גם בן הגב, וגם בת הבת אם אין בן, יורשים את הסבא, דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו. והגמ' דוחה דכבר תני הכי גבי בנות צלפחד שירשו חלק הראוי לאביהם צלפחד בנכסי חפר (מלבד חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים). ועוד מאי אלא דקתני בספא, דרישא לא איירי בירושת האם.

רב פפא מבאר ששניהם נוטלים חלק בכורה אם מת הסבא אחרי האבא והאבא היה בכור, שגם בת אם אין בנים נוטלת חלק בכורה של אביה. והגמ' דוחה שגם דין זה נאמר לגבי בנות צלפחד שהיה בכור, ונטלו בנותיו גם חלק בכורתו. ועוד מאי אלא.

רב אשי מבאר שגם בן בין הבנים וגם בת בין הבנות אם אין בן יכול האב לומר שירשו את כל נכסיו. והגמ' שואלת דכבר שנינו כך בשם רבי יוחנן בן ברוקה, דיכול לומר כך על מי שראוי ליורשו, דכתיב "ביום הנחילו את בנינו" מנחיל לבניו מה שירצה, כיון דבר ירשה הוא במקצת, אבל באחר הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, וצריך לתת לו בלשון מתנה. ואין לומר שבא לסתום כדבריו, דהוי סתם ואח"כ מחלוקת דאין הלכה כסתם, ועוד מאי אלא.

מר בר רב אשי מתרץ דבן ובת אם אין בן שווים בין בירושת האב בין בירושת האם, אלא שהבן נוטל פי שניים בנכסי האב ולא בנכסי האם, אבל בת אינה יורשת אף מאב פי שניים דכתיב "וילדו לו בנים וכו' ".

הבנות ניזונות מנכסי האב בזמן שיש נכסים מרובים הבנים יירשו והבנות יזונו, ובנכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים, דכך כותב לאשתו 'בנן נוקבן דיהווי לכי מניאי יהון מיתנון מנכסאי עד דתלקח לגוברין'. ואין הבנות ניזונות מנכסי האם בין בנכסים מרובים בין בנכסים מועטים, והבנים יורשים הכל.

ירושת בכורה

התורה נתנה זכות מיוחדת לבכור בירושה, שהוא נוטל פי שנים מכל אחד מהיורשים, דכתיב 'כי את הבכור את השנואא יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה'. ובדפוסים הצאנים (קכ"ג) - קכ"ז) וכואר דיני ירושת בכורה, במה הבכור נוטל פי שנים ובמה לא, ועוד.

קב"ג. כמה נוטל הבכור- הבכור נוטל פי שנים מכל אחד מוהאחים כגון שאם היו חמשה אחים מחלקים את הנכסים לשש חלקים הבכור נוטל פי שנים מכל אחד מהאחים, אבל אינו נוטל פי שנים מכל האחרים יחד והיינו שני שליש מהנכסים, דכתיב "והיה ביום הנחילו את בנינו" יש כאן רבוי נחלה לאחים. ואם תאמר שלומדים מזה כרבי יוחנן בן ברוקה הנ"ל, הרי כתיב "ובני ראובן בכור ישראל, כי הוא הבכור, ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל, ולא להתייחס לבכורה", וקיבל פי שניים משאר האחים, והוי גילוי מילתא מדברי קבלה. ואם תאמר

שאין ללמוד מ"בכורתו" ל"בכור", הא כתיב "והבכורה ליוסף". ואם תאמר מנגן שיוסף קיבל פי שנים משאר האחים, הרי כתיב "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", ואין לומר שנטל תוספת דיקלא בעלמא, דכתיב "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ל"י" כנגד שני שבטים, דהארץ נתחלקה לשבטים. והא דכתיב "חברו לבקשתני היינו בתפילה ובבקשה שהתפלל על בניו, וזכר ע"י התפילה לקנת הבכורה מעשיו.

ראובן הפסיד את הבכורה מפני שחילל יצועי אביו, ויוסף קיבלה (ואמנם אינו בכור אלא לירושה, אבל ראובן נשאר שמו הבכור), ולא קיבלה משום שכלכל את יעקב, דא"כ היה ליעקב לתת משלו ולא משל שאר האחים, ובאמת נתן לו משלו ממון וכן ברכות "וידגו לרוב" שאין עין הרע שולטת בהם, ו"מאל אביך ויעורך", אלא באמת היתה הבכורה ראויה לצאת מרחל שיוסף יהיה ראשית אונו, אלא שהקדימתה לאה ברחמים, שהיתה שומעת על פרשת דרכים שאומרים שהיא תינשא לעשיו הרשע, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה, (וזהו ועיני לאה רכות, דאין הכונה לגנאי שהרי אפי' בבהמה טמאה אמר הכתוב "אשר אינה טהורה", וי"מ רכות שמתנותיה ארוכות כהונה ליה ומלכות), וראה הקב"ה ששנואים מעשי עשיו בפניה (וזהו "כי שנואה לאה"), ויפתח את רחמה, והחזיר הקב"ה לה לחלל את הבכורה מתוך צניעות שהיתה לה, שמסרה הסימנים לאחותה (שאמרה ליעקב שלבן יתן לו את לאה בלילה, ואמר לה שהוא אחיו ברמאות, והדבר מותר דכתיב "ועם עיקש תיתפלל", ומסר לה סימנים שתאמר לו בלילה, וכשראתה רחל שלאה עומדת להתבייש מסרה לה את הסימנים).

יוכבד נולדה במצרים בין החומות, והיא השלימה לשבעים נפש, ואין לומר שהיתה זו התאומה שנולדה עם דינה, שהרי איתא שנולדה תאומה עם בנימין.

קב"ג: יעקב הלך מלבן כשיוסף נולד, משום שראה שאין זרעו של יעקב נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, ומה שמצינו שהכה דוד את עמלק, הרי היו עמו מבני מנשה, ומה שמצינו שמבני שמעון הכו את הר שעיר וישבו שם, היו בראשם בני ישעי שהוא מבני מנשה.

במה הבכור נוטל פי שנים ובמה לא

איתא בבכרותי (נ"א): שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק, והיינו שרק ממון שהיה מוחזק ביד האב הבכור נוטל בו פי שנים, אבל ממון שעדיין לא החזיק בו האב, אף שהוא ראוי להיות של האב, אין הבכור נוטל בו פי שנים, דכתיב "לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו". ולהלן יבואר מה נחשב ראוי ומה נחשב מוחזק.

זרוע לחיים וקיבה שכבר הגיעו ליד האב הכהן, פשיטא שהבכור נוטל בהם פי שנים, ואם לא הגיעו ליד האב אינו נוטל פי שנים, ובמכירי כהונה, אם נשחטה הבהמה בחיי האב, אם מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיון, נוטל הבכור פי שנים.

הרשב"ם כתב שבמכירי כהונה מזכים לו זיכוי גמור במתנות מיד כשנשחטו לפני הפרשה, ובהמשך דבריו כתב שגמרו והקנו לו את המתנות כשהם בתוך הבהמה, והיו כמו שהוחזק בהם בחייו (וכאתו לדידה סביבליהו דיוציאים בדיינים).

מוקדשיו- קדשי קדשים כגון חטאות ואשמות אין הבכור נוטל בהם פי שנים, דאינם ממוון האב, דיש בהם מעילה כל זמן שלא נשחטו. וקדשים קלים כגון שלמים שאין בהם מעילה מ"מ אינם ממונו, ואפי' נשחטו שיכול לאוכלם אינם שלו, כדתנן המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים אינה מוקדשת, ועל כן אין הבכור נוטל פי שנים, אמנם לריה"ג שהם ממוון בעלים לכל דבר אף לקדש בהם אשה, דכתיב "ומעלה מעל בד' " לרבות קדשים קלים שהם ממונוו דחייב אשם גזילות אם כפר ונשבע והודה, דהבשר והעור שלו, נוטל בהם הבכור פי שנים, ודווקא מתים, אבל לאחר שחיתה אף לריה"ג משלחן גבוה קצ אכז.

קב"ד שבח ששבחו נכסים אחר מיתת האב-

שבחא דבידים- אם היתומים השביחו את הנכסים, כגון שבנו בתים או טעוו כרמים, אין הבכור נוטל פי שנים.

שבחא דממילא- אם הניח האב בהמה מוכרתת או מושכרתת לאחרים, ושבחה ממילא (שאף שהאחים חורשים ועובדים בה, כלפי היורשים שאין טורחים בה חשיב שבחא דממילא), ולא חסרי בה מזונא, או שהיתה רועה באפר שאין צריכים להאכילה, וילדה, לחכמים אין הבכור נוטל פי שנים, דכתיב **לתת לו פי שנים**, כמתנה דאינה מתנה עד שהגיעה ליד המקבל, ואינו יכול ליתנה לאחרים דאין אדם מקנה דבר שקלא בא לעולם. ולרבי בבכור נוטל פי שניים, דכתיב "פי שנים" משאש חלק בכורה לחלק פוטל, והפשוט נוטל אף בראוי, וכיון דהוי שבח דממילא הוי כאילו הוחזק בהם האב, (אבל בהשביחו יתומים אינו נוטל פי שניים, דלהכי אהני "בכל אשר ימצא לוי"). (ולרבנן לומדים

משם שנותנים לו את שני החלקים במיצר אחד כחלק פשוט, ונפקא מיניה שבמקום שיצא לו בגורל חלק פשוט יטול שם חלק בכורה, ואם יש ב' בנים לא יטול הפשוט את השדה האמצעית, אלא יטילו גורל על השדות הייצוגיות ויטול הבכור האמצעית עמו. ולרבי י"ל דהאי סברא נפקא ליה מהקישא. ורבי לומד מ"לדת" שאם אמרו איני נוטל ואיני נותן רש"א, ורבנן לומדים דין זה מ"לו" שאינו זוכה עד שיגיע לידו).

וכן נחלקו רבי ורבנן בשחת שנעשתה שיבילים או שפרחי הדקל נעשו תמרים דהוי שבחא דממילא.

וכן נחלקו לגבי חוב, שלרבי אם ירשו שטר חוב הבכור נוטל פי שנים, דכיון שהוא מוחזק בשטר הוי כשבח דממילא, אמנם במלוה על פה כיון שיכול לכפור אינו נוטל פי שנים. ונוטל פי שנים בריבית מעכ"ם. ולחכמים לשיטת שמואל אינו נוטל פי שנים במלוה, ולא אמרינן דכיון שהמלוה נקט שטרא כמאן דגביא דמי, ומא"י שלחו (קכ"ד): שנוטל פי שנים במלוה, דכמאן דגביא דמיא, אבל אינו נוטל פי שנים בריבית, דזווקא מלוה כמאן דגביא דמי מחמת השטר, דהוי כמו משכון דנוטל פי שנים דבעל חוב קונה משכון, אבל ריבית אף שכתוב בשטר ועבר הזמן, מ"מ הוי ראוי שהרי לא היה שלו מעולם.

יתומים שיצא עליהם שטר חוב
שאיבה חייב לאחריה (ומילתא באפי נפשה היא) הבכור נותן פי שנים מפני שכל הנכסים השתעבדו למלוה, ואם אמרו איני נוטל פי שנים בירושה ואיני נותן פי שנים, אלא כנגד מה שאני נוטל, רש"א, ונפקא מיניה שצריך לתבוע את שאר הירושים, ואם אינו יכול לכופם מפסיד, וכן אם הלכו למדינת הים אין בית דין מורידים אותו לקרקע עד שישמעו מהי טענת היתומים.

דיקלא ואלים
שגדל ונתעבה, או שהקרקע שירשו עלה בה שרטון וזבל ונתפייסה בכך, אף לחכמים הבכור נוטל פי שניים דעדיין שמו עליו.

ולענין הלכה
(במחלוקת רבי וחכמים הנ"ל), לרבי חייא עשה כדברי רבי עשה כדברי חכמים עשה, דמספקא ליה אם הלכה כרבי רק מחבירו או גם מחבריו. לרשב"ם הספק הוא בכל מחלוקות רבי ורבנן. ולרב אסור לעשות כדברי רבי, דס"ל הלכה כרבי מחבירו, ועובר על "לא תטה משפט" דהא אם עשה אינו עשוי. ולרב מותר לעשות כדברי רבי דס"ל הלכה כרבי מחביריו. ולרבא אסור לעשות כדברי רבי, ואם עשה עשוי, דס"ל שמתין לפסוק כחכמים.

אם יש חילוק בין קרקע למעות בירושת פי שנים בהלואה שנפרעה

לעיל נתבאר שבכור נוטל פי שנים רק בדבר שהיה מוחזק לאביו, ולא בדבר שהיה ראוי להגיע לאביו, והגמרא לקמן דנה מה הדין בחוב שנפרע ע"י מעות או שהיתומים גבו קרקע, מתי זה נחשב מוחזק והבכור נוטל פי שנים, ומתי זה נחשב ראוי והבכור לא נוטל פי שנים.

קכ"ה. **רבה אמר** שאם היתומים גבו קרקע על חוב שהיו חייבים לאביהם הבכור נוטל פי שנים, דהקרקע השתעבדה לאביהם כחיוו והוי כמשכון וחשיב מוחזק, אבל אם גבו מעות אינו נוטל פי שנים, דהמעות שהלווה להוצאה ניתנו ואלו הם מעות אחרים ולא חשיב מוחזק.

אביי שואל שאם הטעם שאינו יורש פי שנים במעות הוא משום שלא השאיר להם אביהם מעות אלו, א"כ גם בקרקע לא השאיר להם אביהם קרקע שהרי היה יכול לפרוע לבעל חוב מעות, ועוד שהרי הקרקע נחשבת ראוי, שהרי מטעם זה רבה עצמו אמר שבטעם שאשתו מתה אינו יורש את הסבתא, ואם לא נכסי לסבתא ואחרין לירושי, ומתה הבת הירושת לפני הסבתא, דכלפי הבעל נקראים הנכסים ראוי, כיון שהסבתא היתה יכולה למכור את הנכסים, וא"כ ה"ה במלוה כיון שהלוה היה יכול למכור את הקרקע ולתת למלוה מעות או קרקע אחרת, נחשבת הקרקע ראוי, ואין הבכור נוטל בה פי שנים.

רבה מבאר שמה שחילק בין קרקע למעות זה אליבא דבני מערבא, דס"ל שהבכור נוטל פי שנים במלוה, וקאמר שהניחא קרקע שהיתה מסועבדת לאביהם, והיה יכול לטורפה בחובו אפי' מהלקוחות, אבל מעות הרי הלווהו מעות אחרים, ולמה יטול בהם פי שנים, (ובהרי"א סכתא אין הבעל נוטל אף בקרקע, כיון שהסבתא לא היתה חייבת כלום לאשה, והוי ראוי גמור), אבל לשיטת רבה עצמו אין חילוק בין קרקע למעות, ובין גבו קרקע בין גבו מעות אין הבכור נוטל פי שנים, דהאב לא היה מוחזק לא בקרקע ולא במעות.

רב נחמן אמר שאם גבו מעות נוטל פי שנים, ואם גבו קרקע אינו נוטל פי שנים, דמעות הלווה ולא קרקע, ובמעות חשיב מוחזק.

ואביי שואל שאם הטעם שאינו יורש פי שנים בקרקע משום שלא השאיר להם אביהם קרקע, א"כ גם במעות לא השאיר להם אביהם מעות אלו, ועוד שהרי לרב נחמן עצמו בעל חוב גובה קרקע שגבו היתומים עבור חוב אביהם, ומבאר שהקרקע נחשבת מוחזק, שהרי בעל חוב אינו גובה רבואי (כמו שאין האשה נוטלת כתובתו בראוי), שהרי יתומים שקנו קרקע אחרי מיתת אביהם אין בע"ח גובה קרקע זו, ומטלטלי דיתמי לא מושתעבד לבעל חוב.

רבה מבאר שדברי רב נחמן שחילק בין קרקע למעות הם רק אליבא דבני מערבא דס"ל שהבכור נוטל פי שנים במלוה, וטען רב נחמן שלפחות קרקע לא יירש פי שנים, דקרקע זו לא שבק להו אבוהון, אבל לשיטת רב נחמן עצמו אין חילוק בין קרקע למעות. לשיטת הרשב"ם רב נחמן סובר שבין בגבו קרקע בין בגבו מעות אין הבכור נוטל פי שנים, דאין הקרקע נחשבת מוחזק אלא ראוי, שהרי יכול לסלק בזויו, ואם לרבנן אין הבכור נוטל פי שנים בשבחא דממילא כ"ש שאינו נוטל פי שנים במלוה, ומה שבעל חוב גובה קרקע שגבו היתומים בחובת אביהם, דין זה הוא אפי' למ"ד בעל חוב כמאן ולהבא הוא גובה, והטעם הוא משום שיעבודא דרבי נתן, שהלוה של אביהם מושוועד גם למלוה של אביהם ולא רק לאביהם עצמו.

קכ"ו**ה**: **שכיב מרע שאמר שיתנו כל נכסיו לסבתא** אם אביו או אם אמו, **ואחריה לירושי**ו שאחרי מותה לא יירשו יורשיה אלא יורשי, הקרוב קרוב קודם, והיתה לשכיב מרע בת נשואה והיא מתה לפני בעלה ולפני הסבתא, ואח"כ מותה הסבתא-

לרב הונא מקבל בעלה את הנכסים, דכשאמר "לירושי" כלול בזה גם הירושים של הירושים, ואף שאין הבעל יורש בראוי, ס"ל דכל האומר אחרין כאומר מעכשיו דמי, והבת זוכה בחייה בנכסים, ואין לסבתא אלא פירות בחייה, וכיון שזכתה בנכסים מחיים הוי מוחזק ולא ראוי, וממילא הבעל שהוא יורש של הירושת יורש את אשתו ב"מוחזק".

ולרב ענן לא כלול בזה יורשי הירושים, וכיון שכשמתה הסבתא אין לו יורשים אלא יורשי יורשים שנארים הנכסים ביד יורשי הסבתא, וכמו שמצוי שהאומר נכסי לך ואחרין לפלוגי, שאם מת אותו פלוגי עוברים הנכסים לירושי הראשון.

ובארין ישראל פסוק שרק הבעל לא יורש, ואף שכשאמר "לירושי" כלול בזה גם יורשי הירושים, מ"מ הרי הבעל אינו יורש ב"ראוי" ונכסים אלו אינם אלא ראוי כלפי האשה שעדיין לא נפלו בידה, ולכן אינו חשוב יורש, אבל אם היה לה בן הוא מקבל את הנכסים, דבן יורש בראוי, וכשאמר "לירושי" כוונתו לירושים שצריכים לרשת מן התורה באותה שעה, וכיון שמתה הבת הרי בנה הוא הורש.

ואמר רבא דמסתבר כבני מערבא שנכסים אלו נחשבים ראוי, שהרי אילו הסבתא מכרה היתה המכירה חלה, דהאומר נכסי לך ואחרין לפלוגי, אם קדם הראשון ומכר חלה המכירה, ואם לא שייר כלום לא שקול מידי, ומבואר שכל האומר אחרין לאו כאומר מעכשיו דמי, ולכן אין הנכסים נחשבים "מוחזק" לאשה. ואם אמר נכסי לך ואחרין לירושי, אם מת הראשון קנו יורשי הנותן או יורשי הירושים, אבל בעל לא דאינו נוטל בראוי. ואם נתן לאשה את הנכסים מהיום ולאחר מיתה, חשובה מוחזק, ואפי' אם מתה בחיי הסבתא הבעל יורשה.

פסקי רב פפא-

בעל אינו נוטל פי שנים בראוי
כבמוחזק, והיינו כגון שמתה אשתו ואחרי כן נפלה לה ירושה, דלכו"ע אינו יורשה, אבל בראוי כגון שגדלו תמרים בדקל, אף שנחלקו בזה רבי ורבנן לגבי בכור, מ"מ הבעל יורש דכשמתה נהיה הכל שלו וברשותו השביחו.

בכור אינו נוטל פי שנים בראוי
כגון שגדלו תמרים שנשתנה השם, אבל אם הדקל התעבה או שהקרקע השביחה שעדיין השם הראשון עליהם נוטל פי שנים לכו"ע, וענבים שבצרום אפי' לרבי אינו נוטל פי שנים אפי"ס וטל שנתנה השם, כיון שהשבח הגיע מכח היתומים, ואם לא הבכור בנוי יורשים חלק בכורתו. וכן אינו נוטל פי שנים במלוה אפי' בשטר, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות דהוי ראוי כיון שלא הניח להם אביהם מעות אלו או קרקע, אבל אם יש לאב משכון נוטל פי שניים, דבעל חוב קונה משכון.

קכ"ו. **בכור שלוה מאביו** חולקים הבכור והפשוט את החלק בכורה, דהוי ממון המוטל בספק, אי חשיב מוחזק לאביו אף שאר מלוה הוי ראוי, דכוונת הבכור להקנות נכסיו לאביו שיהיה מוחזק בהם לגמרי, או דילמא לא שנא משאר מלוה.

כמה דינים בירושת בכור

בכור שמחה
באחיו שלא ישיבחו את הנכסים, אלא יחלקו והוא ישיבחי את שלו, לרב אסי נוטל פי שנים בשבח, דמשעה שחפץ לזכות בחלק בכורה זכה, וידידה אשבה. ואמר רבה שרך מסתבר אם בצרו ענבים או מסקו תאנים בלא ידיעות או שלא רצו לחלוק, כיון שהענבים נשארו ענבים, והוי כחזל פרה והוקירה שמשלם את הפרה עצמה, אבל אם דרכום על מנת לזכות בשבח הדריכה לא נוטל פי שנים. ולרב יוסף אפי' אם דרכום נוטל פי שנים בשווי הענבים שהזיקו לו בשעת הדריכה, אבל אינו נוטל פי שנים ביין, דמעיקרא ענבים והשתא יין וקנה בשנינו, ואינו נוטל אלא דמי ענבים.

בכור שנטל חלק כפשוטו
באחת השדות, לרב אסי ויתר על חלק בכורתו דכיון דמתנה קרייה רחמנא והוא לא רוצה במתנה לא הויא מתנה, ולא יזכה בה ויתר.

לרב לפת הכונה שבאותה שדה אינו נוטל פי שנים, דאין לו כלום אם לתת ולא למכור לפני החלוקה, דכתיב "לתת" זמן שמגיע לידו, ורק שדה זו הגיעה לידו ורק בה חלה המחילה, אבל בשאר הנכסים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, (ובחלק פשיטות לדעת הרשב"ם פשיטא שאין

זוכה לפני החלוקה שלא הוברר חלקו, ואמנם אם מת הבכור או הפשוט לפני החלוקה בנם יורשם). וממילא לא מוחל אלא בשדה שחלקו.

ולרב פפי הכונה שאינו נוטל פי שנים אף בשאר הנכסים, דס"ל שיש לבכור אף קודם חלוקה, דכיון שיכול לזכות בחלק בכורה (אך לא בחלק פשוט) יש לו כח גם לתת או למחול, וממילא מחילה באחד היא מחילה בהכל, וכן סובר רב אשי.

ומחלוקתם היא במה שפסק רבה שבכור שזכר את הנכסים לא עשה ולא כלום, אם כוונת רבא רק לפלגא בחלק פשיטותו וחלק אחיו, אבל חלק בכורה מכר, או שכוונתו להכל.

קכ"ז: **והלכתא יש לבכור קודם חלוקה**, ואם מכר, או מוחל או נטל חלק אחד כפשוטו, ויתר בכל הנכסים כולם.

אם האב יכול לשנות חלוקת הירושה-

אין האב יכול לומר שהבכור לא יטול פי שנים, או שאחד האחים לא יירש עם אחיו, דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, וכ"ש שאינו יכול לעקור נחלה מהאחים ולתת רק לאחד מהם. ויכול לתת רק בלשון מתנה כדלהלן, או שיאמר שאר בני יירשו כל נכסי ואליבא דרבי יוחנן בן ברוקה.

לא מיבעיא לדעת ר"מ דס"ל שהאומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, הרי זו מקודשת ותנאו בטל, דה"ה בירושה תנאו בטל, אלא אפי' לרבי יהודה שהלכה כמותו דס"ל שבדבר שבממון שאר וכסות תנאו קיים וחלים הקידושין ואינו חייב בשאר וכסות, (אבל בעונה חייב דהוא צערא דגופה), שאני התם דידעה ומחלה בההיא הנאה דמקדש לה, אבל בירושה אף שזה דבר שבממון אין הבן מוחל דזיהה הנאה יש לו, ומה ששתק זה שלו לא הלכתיס אדיו אביו.

וכל זה בתורת ירושה, אבל בתורת מתנה, וכגון שכתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משום מתנה, יכול האב להוסיף או למעט למי שרוצה, או להשוות את הבכור לפשוט, דקודם מותו יכול לתת נכסיו במתנה למי שירצה, ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה, כיון שלאחר מותו לא נשאר לו מה להוריש. ולרבי יוחנן בן ברוקה אף בלשון ירושה יכול לחלק אין שירצה, לכל מי שראוי לירושו.

נאמנות האב על הבכורה - האב נאמן לומר איש פלוני הוא בני בכורי, ונוטל פי שנים, ואפי' לרבנן שאינו נאמן, הני מילי כשמוחזק שאינו הבכור, אבל בלא מוחזק האב נאמן, אבל אם אמר איש פלוני בכור הוא אינו נוטל פי שנים, דשמא כוונתו לבכור מאמא שהוא בכור לכתן אבל לא לנחלה, דלא הוי "ראשית אונן" דדידה, והוי ספק ואפי' תפס מפקינן מיניה. ומטעם זה אמר רבה בר בר חנה שאם יש עדות שהאב קרא לבנו בכור שוטה אינו נוטל פי שנים, דשמא כוונתו לבכור מאמא, שגם הוא נקרא בכור שוטה לפי שאינו בכור גמור. ואמנם אם אמר פלוני בני בכור הוא ורוקו מרפא עיניים נוטל פי שנים, דגמירי שרק בכור מאבא רוקו מרפא עיניים.

טומטום שנקרע ונמצא זכר

ירושה - לרב אמי אינו נוטל פי שנים, דכתיב **"והיה הבן הבכור"** עד שיהיה בן משעת הויה, וכן איתא בברייתא, וכ"ש אנדרוגינוס שאין ספיקו עתיד להוודע. ולאמימר אף אינו ממעט חלק בכורה, שחולקים את הנכסים כאילו אינו יורש ונוטל הבכור חלק בכורה, ואת השאר מחלקים לכל הבנים כולל הטומטום וחלק פשוט של הבכור, דכתיב "וילדו לו בנים" שהבכור חולק כנגד מי שיהיה בן משעת לידה.

ואינו נדון **כבן סורר ומורה**, דכתיב "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה",

קכ"ז. **לרב** שיזבי אינו **נימול לשמונה** לדחות שבת, דכתיב **"וילדה זכר...** וביום השמיני ימול" שיהיה בן משעת לידה.

לרב שרביא אין אמו **טמאה לידה** שבוע כזכר או שבועיים כנקיבה שהילודת טמאה אף אם לא ראתה דם, דכתיב "וילדה זכר וטמאה שבעת ימים", עד שיהיה זכר משעת לידה.

ובמתני' בנדה איתא שהמפלת טומטום ואנדרוגינוס יושבת ימי טוהר לזכר עד מי' יום מהלידה, וימי טומאה לנקיבה שבועיים, ומוכח שטמאה טומאת לידה, וכן קשה על רב שיובי, ואין לומר דהתנא מחמיר מספק, דא"כ היה לה להטמא אף בטומאת נדה.

בכור שלא ידוע שהוא בכור - שתי נשים של אדם אחד שילדו שתי זכרים במחבא, אם בשעת לידה ידעו מי הבכור ואח"כ נתערבו, כותבין הרשאה זה לזה, ויבוא ויתבע חלק בכורה בשבילו או בשביל אחיו, אבל אם לא הוכרו מעולם אין כותבין הרשאה זה לזה, דכתיב "בכור" ולא ספק, וקרא ממעט מאי דדמי טפי, דהיינו שלא הוכרו מעולם.

הרשב"ם כתב דהא דמהני הרשאה היינו משום דפסקינו שיש לבכור קודם חלוקה, ויכול למכור או לתת חלק בכורתו לכל מי שירצה.

יכיר

נחלקו רבי יהודה ורבנן הם יש לאב נאמנות על בניו לומר מי הבכור או לפוסלים גם כנגד חזקה, דכתיב "כי את הבכור בן השוואה יבנב", או שאין האב נאמן אלא כשלא יודיעים מי הבכור, ולהלן תבואר מחלוקת זו.

קב"ט: **נאמנות האב על בניו**– רבי יהודה דורש מדכתיב "יכיר" שהאב נאמן לומר זה בני בכור, אף שמוחזקים ע"י קול בעלמא בבן אחר שהוא הבכור, ואף אם מוחזקים בבן זה שהוא אינו הבכור, וכן נאמן לומר בני זה בן גרושה מחזיר גרושתו או שנשא גרושה והוא חלל, או בן חלוצה שהוא חלל מדרבנן, וכיון דכתיב "יכיר" מה לי בכור מה לי לדבר אחר, ואמנם אם יש עדים אין האב נאמן כנגדם. ולרבנן אינו נאמן, ודורשיהו מ"כיר" למקום שאף אחד לא מוחזק כבכור. ואף שיכול לתת לו פי שנים במתנה גם אם אינו בכור, ויהא נאמן במינו היכא שאין השני מוחזק כבכור, (אבל במוחזק לא אמרינן מיגו כנגד עדים), מ"מ יש נפקא מינייה בנאמנותו, על נכסים שהגיעו לידו אחרי שהעיד שהוא בכור, ולר"מ דס"ל שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מ"מ איכא נפקא מינייה בהגיעו לידו נכסים כשהוא גוסס, דגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, ובר יורשה הוא, ואמנם כיון שאינו יכול לדבר ואין לו כח לתת לאחרים, אינו יכול לתתם אף לפני שהוא גוסס.

אב שחזר בו מדבריו– אמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא אינו נאמן, הדתורה האמינה להודאת פיו, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואפי' אם מתחילה היה משמשו כבן, וכתב הרשב"ם שאפי' אם האב חוזר בו בתוך כדי דיבור אינו נאמן. ואם אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא, לרבי יוחנן נאמן ואין בזה סתירה לדבריו הראשונים דכוונתו היתה שהוא משמשו יותר מדאי כעבד, אבל עבד לעולם אין דרך לקרוא לו בן. ולדבריו הא דאיתא בארמית אמר היה משמשו כעבד ואמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן, איירי שקראו לו "ועבדא מיציר מואה" והיינו עבד ששזו מואה, דאין קורין כך אלא לעבד. ואם היה בבית המכס שצריך לשלם מכס על עבד ולא על בן, ואמר בני הוא ואח"כ אמר שהוא עבדו נאמן דלא אמר שהוא בנו אלא מיראת המכס, אבל אם אמר עבדי הוא ואח"כ אמר שהוא בנו אינו נאמן.

קב"ה. חזרה מהסכמה לבעל דין-

האומר לחבירו עבדי גנבת, והמוחזק אומר שקנאו או קיבלו במתנה מהמערער, דאף שהגדורות אין להם חזקה, מ"מ היכא שהחזיק ג' שנים, או קטן המוטל בעריסה, או כשלא ראה אותו בעדים בביתו של המוחזק, נאמן המוחזק בטענתו, ואם אומר המוחזק שאם המערער ישבע וישל את העבד, לרבי אבא נשבע המערער ואין המוחזק יכול לחזור בו, ולומר משטת הייתי בן שהרי לא עשינו קנין, דכיון שהאמינו בשבועה היה זה כהודאה שהוא שלו. ודין זה הוא גם במטלטלין, וקמ"ל שאף בעבדים שהמוחזק פטור אף משבועה, וקדימוא לן אין נשבעים על העבדים, והתובע אינו יכול מדעתו להשבע ולטול, דכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים, מ"מ כיון שהאמינו בשבועה נאמן.

וס"ל לרבי אבא שמה שחלקו ר"מ וחכמים לגבי אדם שאומר לבעל דינו שהוא מוכן לדון בפני אבא או אבין שהם פסולים לעדות, דכתיב "לא יומתו אבות וכו' ", או בפני ג' רועי בקר שאינם בקיאים בדין, (ולא נקט רועי צאן לפי שרועי בהמה דקה הם גזלנים ופסולים לכל דין שבעולם), שלר"מ יכול לחזור בו דהוי דברים בעלמא בלא קנין, ולחכמים אינו יכול לחזור בו, מחלוקת זו היא גם בהתחייבות לתת, אבל במחילה לכ"ע אינו יכול לחזור בו, וס"ל לרבי אבא שהלכה כדברי חכמים אע"ג דמסתבר טעמייה דר"מ, ואיכא מ"ד שלא נחלקו אלא במחול לך, דמחילה קנינו, אבל באתן לך לכ"ע יכול לחזור בו.

שלח ליה רבי אבא לרבי יוסף בר חמא

הגמרא מביאה כמה דינים ששלח רבי אבא לרבי יוסף בר חמא, שאחד מהדינים ששלח לו הוא שהלכה כרבי יהודה לעני נאמנות יכיר, וכתב הרשב"ם שהלכה ככל הדברים ששלח רבי אבא.

גבית עבדים מהיורשים עבור חוב– לרבי אבא גובים עבדים מהיורשים עבור חוב, דכמקרקעי דמי, ואין הלכה כך, דבע"ב מבואר שאף לרבי אבא אין גובים מעבדים. ולרב נחמן אין גובים, שאף שהוקשו לקרקעות לא הוקשו אלא לדרבים הכתובים בתורה, לקנותם בכסף שטר וחזקה, ושאין נשבעים עליהם, ואין בהם אונאה, אבל גבית בעל חוב מקרקעות אינה אלא משום שבעל חוב סומך על קרקע שאינה יכולה להאבד או לזוז ממקומה, וטעם זה אינו שייך בעבדים. (והלכה כרבי אבא. ואף שהלכה כרב נחמן בידיני גורסים וכן אמר רב נחמן. קכ"ח:).

עדות קרובים– לרבי אבא שלישי בשני כמון נכד של ראובן להעיד לבן של שמעון אחיו כשר, אבל בן ראובן לבן שמעון פסול, ויש מ"ד בסנהדרין שאף שלישי בשני פסול, ולרבא אף שלישי בראשון להעיד לשמעון עצמו כשר וכן הלכה, ומר בר אשי' הכשירי עדות לסבא עצמו. ואין הלכה כמר בר בר אשי', לרשב"ם פסול עד סוף כל הדורות, דבן ירך אביו הוא.

עדות באדם שראה ואח"כ נתעוור– לרבי אבא פסול אפי'

בקרקע להעיד עד היכן גבולו, דאינו יכול להעיד מאומד הדעת, ולשמואל כשר בקרקע מפני שיכול לכוון גבולותיה ע"י סימנים בשדות שמשביב, אבל בבגד לא לפי שהרבה בגדים מידתם שוה, ולרב ששת אף בבגד כשר לפי שיכול לכוון מידת האורך והרוחב, אבל נסבא לא, ולרב פפא אף נסבא יכול לשער את המשקל. אמנם בברייתא דלהלן מבואר שפסול בכל גוונא, תיובתא דכולהו שמואל רב ששת ורב פפא.

תחילתו וסופו בכשרות בעדות– עד שהיה פסול רק בזמן הגדת העדות (נעשה חתנו, נתעוור, נשתטה, נתחרש היינו נשתטה, וי"מ שאינו יכול לכתוב ופסול משום "מפיהם" ולא מפי כתבם, והפירוש הראשון עיקר), או רק בזמן ראית העדות, פסול, דכתיב "והוא עד או ראיה" דבשעת ראייה יהיה ראוי לעדות, אבל אם חזר להכשרו והיה תחילתו וסופו בכשרות כשר.

קב"ח: האומר על תינוק בין הבנים– לרבי אבא נאמן, ולרבי יוחנן אינו נאמן. אביי מבאר דאיירי שאומר שתינוק בין הבנים יירש כל נכסיו, לרבי אבא נאמן כרבי יוחנן בן ברוקה שאם אמר הכי על מי שהוא ראוי ליורשו דבריו קיימים, וכן הלכה, ולרבי יוחנן אינו נאמן כחכמים. ולרבא איירי שאומר על תינוק בין הבנים שהוא בכור ואחר מוחזק לנו בכור, שלרבי אבא נאמן כרבי יהודה וכן הלכה (אמנם אם האב לא אמר כלום מי שמוחזק לנו בכבור נוטל פי שניים), ולרבי יוחנן אינו נאמן כחכמים. והלכה (קכ"ט.) כרבי אבא.

האומר תיטול אשתי כאחד מן הבנים ונתרצתה לקבלם במקום כתובה, או שנתן לה חלק בנכסיו מלבד הכתובה, ואיירי בשכיב מרע, או בבריא וע"י קנין, נוטלת בנכסים שיש לו ועכשיו אבל בשל אח"כ לא, דאפי' לר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי במפרש, אבל בסתמא אין כוונתו אלא לדבר שהוא מוחזק בו, ונוטלת חלק כאחד מן הבנים שיש לו בשעת חלוקה בין גולדו בין מתו, דכוונתו לבנים שיהיו בשעת חלוקה.

מודה במקצת אי הוי משיב אבידה– שטר שכתוב בו סלעים, והמלוה תובע חמשה והלוה מודה בשלשה, לר"ע פטור משבועה, דהוי משיב אבידה בסלע השלישי כיון שהשטר מסייעו, ולרשב"ג חייב שבועה ככל מודה במקצת. המוציא שטר חוב על חבירו והמלוה טוען שלא קיבל כלום והלוה טוען שפרע מחצה, ואח"כ באו עדים שפרע הכל, לרבי אבא ישבע להפטר מנחצה, וגובה מחצה מנכסים בני חורין הדודאת בעל דין יותר ממאה עדים, אבל בנכסים משועבדים יכולים הלקוחות לטעון שהם מאמינים לעדים והמלוה הלוה עשו קנוניא ביניהם לגבות מהלקוחות. ואפי' לר"ע דס"ל בעלמא שהוא כמשיב אבידה, שאני הכא דכיון שיש עדים ואינו יודע לטובת מי הם יעידו הוא מפחד לומר שפרע הכל, ומר בר רב אשי שזאל דאדרבה אף לרשב"ג הכא אינו נשבע, דשאני הכא שיש עדים שמסייעים לו. והלכה כרבי אבא.

שינוי בחלוקת הירושה

המעוניין להוריש את נכסיו שלא לפי דיני הירושה של התורה, לא מהני, לפי שהמתנה על מה שכתוב בתורה, אבל אדם יכול לתת נכסיו במתנה למי שירצה. ולהלן יבוארו פרטי הדינים בזה. וכן יבואר (לקמן ק"ל) מה הדין אם הוא רוצה לתת את הירושה לאחד מתוך היורשים שיורשים על פי התורה, ולהלן (קל"ג:) יבואר שאין ראוי להפקיע לגמרי את הירושה מהבנים.

קב"ט. המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחר, אם כתב לשון מתנה דבריו קיימים, ואף אם כתב גם לשון ירושה, בין אם כתב תינתן שדה פלונית לפלוני ויירשה, או שכתב יירשה ותינתן לו, או שכתב יירשה ותינתן לו ויירשה, דבריו קיימים, שאף שלשון ירושה אינו מועיל, לפי שאין אדם מתנה על מה שכתוב בתורה, מ"מ הוי כאילו לא אמר כלום, ולשון מתנה מועיל.

ואם נתן ב' שדות לאדם אחד או שדה אחת לשני בני אדם, וכתב באחד מתנה ובאחד ירושה-

לרבי אלעזר קונה, שכיון שנתן לשניהם בדיבור אחד, גם לשני התכוון לתת, אבל בב' שדות לב' בני אדם לא קונה, וכן סובר רב נחמן.

ולרבי יוחנן לרב דימי לא קונה את מה שנכתב בלשון ירושה, אף באדם אחד ושתי שדות, וכן סובר רב אדם ושדה אחת, ד"ל שלאחד נתן ולשני הוריש וכן סובר רב המנונא.

לרבין אליבא דרבי יוחנן קנה, וכן סובר רב ששת.

ולריש לקיש בשני בני אדם ושתי שדות לא קנה אם אמר לשון מתנה וירושה קנה רק אותו שאמר לו לשון מתנה, ואפי' אמר לשניהם יחד תינתן שדה פלונית לפלוני ושדה פלונית לפלוני ויירשום, עד שיאמר לשון ירושה בתחילה ובסוף ולשון מתנה באמצע- פלוני ופלוני יירשו שדה פלוני ופלונית שנתתים להם במתנה ויירשום.

האומר תנו שקל לבני לשבת –לשבוע, והוא שכיב מרע, או בריא

שהלך למדינת בים, והם צריכים לסלע, ונותנים להם סלע דכוונתו שלא יתנו יותר מכדי צורכם. ואם אמר אל תתנו אלא שקל, ונותנים להם שקל דאל תתנו הוי קפידא, ומוצה לקיים דברי המת (וי"א שיתנו להם סלע דכוונתו לזרזם). ואם אמר שאם מתו יירשו אחרים תחתיהם ולא בני בניו, הוי גלויי שדעתו לצמצם יותר כדי שישאר לאחרים, גם באמר תנו וכו' אין נותנים להם אלא שקל.

קב"ט: אין להביא ראייה מהסיפא, דאף בב' שדות וב' בני אדם קונה, שהרי אמר לשון מתנה לבניו ולשון ירושה לאחרים, וכיון שהאחרים מקבלים מה ששאר הוי כשתי שדות, ד"לל דאיירי בראוי ליורשו שנתן לשניים מבניו שקל לשבת, ואם מתו יירש אחד משאר בניו מה שנשאר, דניחא ליה שישאר לו, וכרבי יוחנן בן ברוקה.

נכסי לך –זה לשון מתנה, ואחריך יירש פלוני דהוי כשתי שדות, ואחרי אחריך יירש פלוני, אם מת הראשון קנה השני ואם מת השני קנה השלישי, אבל אם מת השני בחיי הראשון יחזרו הנכסים ליורשי הראשון דאינו קנה אלא דרך השני.

ומבואר שאף בשתי שדות ושני בני אדם קנה, ואין לומר דאיירי בראוי ליורשו וכרבי יוחנן בן ברוקה, שהרי לדעתו האומר נכסי לך ואחריך לפלוני ולא אמר לא לשון ירושה ולא לשון מתנה, אם הראשון ראוי ליורשו, נשארים הנכסים ביד יורשי ראשון, דלשון זה הוא לשון ירושה וירושה עוברת ליורשים ולא לאחרים דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, דכל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין, דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו. אבל לרבנן כיון שאינו יכול לשנות את הירושה בלשון ירושה, ודאי כוונתו למתנה.

ואמנם אין מכאן קושיא על ריש לקיש, ד"לל שריש לקיש איירי שאמר לשון מתנה לאחר כדי דיבור וזו לא מועיל ב' שדות לב' בני אדם, אבל בתוך כדי דיבור לא דמהי לשון מתנה דראשון גם לשני. אבל לרב דימי ורבי אלעזר הוי תיובתא, דלדבריהם אף בתוכ"ל ד קנה.

והלכתא תוך כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרב שלום עליך רבי **כדיבור** ולא חשיב נמלק, אלא כאילו אמר שניהם יחד, ואם שניהם יכולים לחול שניהם חלים, ואם סותרים זה את זה יש מקומות שאומרים תפוס לשון ראשון, ויש מקומות שאומרים תפוס לשון אחרון, ויש מקומות שאומרים יחלוקו, ויש מקומות דאזילינן בתר מוחזק, חוץ מעבודת כוכבים שאם התפיס לעז' וחזר בו תול כדי דיבור נאסרה משום חומרא דעבודת כוכבים, וקידושינן שאם קידש אשה ובתוך כדי דיבור אמר לשון מתנה, מקודשת ואינה מקודשת, וחומרא דרבנן היא משום לעז ממזרות.

העברת הירושה ליורש אחר-

ק"ל. מחלוקת רבי יוחנן בן ברוקה ורבנן– לרבנן א"א להעביר את הירושה גם לאחד מתוך היורשים, ולרבי יוחנן בן ברוקה אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים.

ללישנא קמא נחלקו באופן שהאב אמר שאחר כגון אחיו יירש במקום בת, או שבת תירש במקום בן, דלרבנן לא מהני משום שעקר את הירושה ממקומה, והוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ולרבי יוחנן בן ברוקה מהני, כיון שהבת ראויה לרשת אם ימות בנו, או אחר שראוי ליורשו אם תמות בתו, אבל אם אמר שדודו יירש ויש לו אחים לא אמר כלום, כיון שאין ראוי ליורשו עד שתמות בתו ואחיו.

ובברייתא איתא בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, שמחלוקת אביו וחכמים היא על בן בין הבנים ובת בין הבנות, דלרבי יוחנן בן ברוקה מהני משום שעכשיו הוא ראוי ליורשו, ולרבנן אף בזה הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, אבל בת במקום בן או אחר במקום בת לכ"ע לא מהני.

ק"ל: ילפותא לרבי יוחנן בן ברוקה– כתיב "והיה ביום הנחילו את בניו" ולא כתיב "ביום שינחלו בניו", מכאן שהתורה נתנה רשות לאב הנחיל לכל מי שירצה, לל"ק דווקא בבניו, ולל"ב שיכול להעביר גם ליורש אחר, בניו לא דווקא. והא דכתיב "לא יוכל לבכר" שזה מיותר דהא כתיב "כי את הבכור בן השנואה יכיר", היינו שאת חלק הבכורה אינו יכול להעביר, דהו"א שכיון שהורע חלק בכורה מחלק פשוט שאינו נוטל בראוי כבמוחזק כ"ש שיוכל להעבירו, קמ"ל "לא יוכל לבכר", ואם היה כתוב רק "לא יוכל לבכר" הו"א שכ"ש שחלק פשוט א"א להעביר, קמ"ל "והיה ביום הנחילו את בניו".

הלכה– לשמואל ורבא הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה בבן בין הבנים או בבת בין הבנות. ובשם רבי י"א שהלכה כרבי יוחנן בן ברוקה, וי"א שרבי הורה כרבי יוחנן בן ברוקה, ונחלקו אם הלכה עדיפה דבהוראה י"ל שפסקו כך בגלל טעם אחר, כגון שאמר האב גם לשון מתנה, או שמעשה עדיף משום שסמכו על ההלכה לעשות כך למעשה.

ועל כן בין אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסי, או שאמר יירש כל נכסי, או שכתב לשון זה, אבל חלק בכורה א"א להעביר לפשוט. והא דאיתא לקמן בהכותב נכסי לאשנתו לא עשאה אלא אסטרופא" ו לכאו" ה"ה בנו, הני מילי בכותב או אומר בלשון מתנה, דאיכא למימר שנתכוון לכבדו, דגם

כשעשאו אפוטרופוס נתקימיה מתנתו, אבל בלשון ירושה קנה הכל.

על פי מה אפשר לעשות למעשה-

אין נוהגים למעשה לא על פי תלמוד שכן אמר הרב בדרך לימודו מסתבר טעמו דפלוגי, דשמוא אם יגיע כך למעשה ידקדק יותר, ולא מפי מעשה דשמוא אינו מבין נכון את טעם המעשה, עד שיאמרו לו הלכה למעשה וראה שאין נתונים נוספים שיכולים לגרום שטעם הפסק הוא אחר, ויכול לעשות כך כל ימיו וא"צ לחזור ולשאול כל פעם שבא לידו. ואין לפסוק על פי מה שכתוב במשנה והלכה כדבריו, אא"כ קבעו בגמ' הלכה כמותו. הילכות רבסוקות בדברי האמוראים סומכים עליהם למעשה, כיון שפסקום והכתובם הפנינו, ורעב אשי שהם סוף הירואה, וכ"ש שיש לסמוך על הלכות הכתובות בגמ' כמו שסידרם רב אשי. והכי איתא בירושלמי אין למדין לא מן ההלכות ולא מן ההגזות ולא מן התוספתות אלא מן הגמ', כלומר מן האמוראים, ולא מפי מעשה הکتוב במשנה או בברייתא. עד שיאמרו לו לעשות למעשה, או ששאל איך הלכה אם יצטרך לעשות וענו לו.

והכי יוחנן אמר שלא לעשות מעשה כשאמרו להם שכן הלכה, עד שיאמרו הלכה למעשה, דבשעת מעשה אדם ירא לדון ומכיון לביי יורתו, ולעצמו לבד היה מחמיר, שמוא יחזור בו בחייו, אולם לאחר פטירתו יש לעשות מה שפסק, כיון שבכל ימי חייו לא חזר בו.

ויכול לדמות דבר לדבר בכל התורה, אבל בטריפות לא ידמה כגון ללמוד טריפות הכבד מן הריאה, שהרי מצינו שחותך מצד אחד בצומת הגידים והבהמה מתה, ואם חותך מצד שני למעלה מצומת הגידים אינה מתה, שאין חיות האברים שוה.

איך לנהוג בהלכה שיש עליה קושיא- רבא אמר שאם יש קושיא על מה שפסק ומסר לאדם להיות ראיה בידו, לא יקרעוהו אלא ישאלוהו, ואז או שיענה להם או שיחזור בו, ואם ימצאו קושיא אחרי מותו לא יקרעוהו שמוא היה לו תשובה על זה ושמוא גם הם ימצאו תירוץ לקושיתם, ולא ילמדו מדין זה, משום שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, בין בראית העין בין בדבר התלוי בסברא.

דעת רבי יוחנן בן ברוקה בבריא, וכתובת בנין דיכרין-

קל"א. **כתובת בנין דיכרין ומזון הבנות** - חכמים תיקנו לכתוב בכתובה "בנין דיכרין דיהוון ליך מינאי אינון ירתון כסף כתובתך, יותר על חולקיהן דעם אחוהון", והיינו שאם האשה תמות בחיי בעלה, בניה הזכרים יירשו כתובתה, מלבד חלקם עם בני אשה אחרת, וטעם תקנה זו הוא כדי שירצה אדם לתת לבתו כמול לבנו, ולא יחשוש שירשה בני אשה אחרת. (ואם לא נשאר דינר לירושה דאורייתא לא שייך דין זה). וכן יש לכתוב "בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי, יהויין יתבן בביתי ויתזנן מננסכאי עד דתילקחן לגוברין", וגם אם לא כתב מ"מ חייב בדברים אלו, משום שהם תנאי בית דין.

הגמ' מסתפקת האם דינו של רבי יוחנן בן ברוקה שאפשר להעביר נחלה בלשון ירושה לקרוב הראוי לירושו, הוא רק **בשכיב מרע** ששייך בו **יבום** הנחילו את בניו", או גם **בבריא**.

רב פפא מוסיא מוכיח ממה שטען נתן אהבלי שכתובת בנין דיכרין היא כרבי יוחנן בן ברוקה, שהיה היא בלשון ירושה, וענה לו רבי שכותבים "יסבון", אך אמר רבי שאין האמת כך, שהרי אם זה מתנה למה לא גובים ממושעבדי, דלשון מתנה משמע מעשקיו, וכל נכסיו משועבדים לזה, אבל ירושה אינה אלא לאחר מיתה. וכיון שכתובה היא בבריא מבואר שרבי יוחנן בן ברוקה דיבר על בריא.

רב פפא אומר שבהכרח כתובת בנין דיכרין חלה מכח תנאי בית דין הדפקר בית דין הפקר, דאל"כ אף בלשון מתנה הרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואף לר"מ אינו יכול להקנות אלא אם הקונה בעולם שיש לו למי להשתעבד, וא"כ אף לרבנן כתובת בנין דיכרין חלה רק בתנאי בית דין.

אבבי דוחה שא"צ תנאי בית דין כדי שזה יהול, אלא שכיון שמזון הבנות נכתב בלשון מתנה, לכן אע"פ שכתובת בנין דיכרין נכתבה בלשון מתנה, שניהם חלים, הדכותב לאחד בלשון מתנה ולשני בלשון ירושה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף לשון מתנה דבריו קיימים, ואפי' בגמי בני אדם ושתי שדות, ולכלב שיהיה תוך כדי דיבור, קנה אף לרבנן, וכיון ששניהם תקנה של אותו בית דין הוי כמו תוך כדי דיבור.

קל"א: הגמ' רוצה לומר שהם ב' תקנות של שני בתי דינים, והגמ' דוחה שהרי ר"א בן עזריה למד שכמו שכתובת בנין דיכרין היא רק לאחר מיתת האב, כך מזון הבנות הוא רק לאחר מיתת האב ואין כופים אותו לזונום בחייו, ומבואר שביט דין אחד תיקן שניהם דאל"כ אי"א ללמוד אחד מהשנ.

והגמ' דוחה שי"ל שזה ב' תקנות והבית דין השני תיקן כפי התקנה של הראשון, כדי שלא יהיה שינוי בין התקנות.

מתי הנותן כל נכסיו

אין כוונתו למתנה גמורה

שכיב מרע **הכותב כל נכסיו לאשתו** בלשון מתנה, ולא שייר לבניו, אין כוונתו אלא לעשותה אפוטרופוס, דלא מסתבר שיתן הכל לאשתו ולא לבניו, ולכן אנו מפרשים שהתכוין לעשותה אפוטרופוס, כדי שיכבדה מכה שיהיו כפופים לה בפרנסה, ואם שייר נכסים קנתה.

וכן הדין בבנו הגדול, מפני שרוצה שיכבדוהו כדרשנין "את" לרבות אחיו הגדול, או בבנו הקטן אפי' הוא מוטל בעריסה דגם בזה רוצה שיכבדוהו, ואפי' יש לו אמו, ואם אין לבן אחים ודאי כוונתו למתנה, דאינו רוצה שהאם תכבד את הבן אלא להיפך.

אבל הכותב לאחר שאינו חש לכבודו הוי מתנה, דכיון שלא שייר כלום דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים, ואם היה רוצה לעשותו אפוטרופוס גבלל שבניו אינם בקיאים במשא ומתן, היה אומר לשון אפוטרופוס. וי"א שאם נתן לבנו ולאחר יחד, בנו אפוטרופוס והאחר מקבל במתנה, וכתב הרשב"ם דאין לחלק ביניהם, והיה מקום לומר שהאחר זכה בחצי ושאר האחים בחצי השני ואתונו אח הוי אפוטרופוס, אך אין נראה לפרש כך.

הכותב לאשה **ארוסה או גרושה** כוונתו למתנה דכיון דלא גייס בהו אינו חושש לכבודם.

הגמ' מסתפקת מה הדין כשכתב **לבת ויש בנים**, אם כוונתו לכבדה כמו שמצינו שכשיש נכסים מועטים בירושה הבנות זיונו והבנים יחזרו על הפתחים, או שרק לענין חזרת פתחים אינו רוצה שתתבזה, או **שכתב לאשתו ויש לו רק אחים** שאינם חייבים בכבודה, או שרוצה שיכבדוה דאשתו כגופו, וכן כשכתב לאשה **ויש לו בנים מאשה אחרת** דאינם חייבים בכבודה כך כל אלא מיתורא דאת אביך. ואמרו רבינא בשם רבא שלא קנו, ורב עוירא אמר בשם רבא שאשה אצל אחים או בני בעל לא קנתה, ובת אצל בנים קנתה, ובסברות בעלמא פליגי.

קל"ב. רבא מסתפק אם הדין הנ"ל הוא גם **בבריא** כשכתב נכסיו מזהים או מזהים לאחר מיתה, דניחא ליה שמהשתא יכבדה ע"י שידעו שאח"כ יהיו כפופים לה, או שרק בשכיב מרע הדין כנ"ל.

מתי הנותן לאשתו חלק בקרקע אינה יכולה לגבות כתובתה

הנותן לאשתו פירות שהם בעין או שנתן לה קרקע לפירותיה יכולה לגבות כתובתה מהקרקע דלא מחלה השעבוד, וכן אם נתן לה קרקע לגמרי ופירות **למחצה שליש ורביע** גובה משאר נכסיו.

ואם נתן לה את כל נכסיו ואח"כ יצא עליו שטר חוב הקודם למתנה והוא מאוחר לכתובה, לר"א יכולה לקרוע שטר מתנה ולגבות את הנכסים מדין הכתובה דלא בא אלא ליפות כוחה ולא מחלה השעבוד. ולחכמים אין לה כח בנכסים הללו אלא מכח המתנה, והבעל חוב קודם, ולא הוי מחילה בטעות כיון דבשעת מחילה היתה מתנה גמורה, אמנם אם קנה נכסים אחרים או משאר נכסיו יכולה לגבות. (ואין מכאן ראיה שבריא שכתב כל נכסיו לאשתו הוי מתנה ולא אפוטרופוסות, די"ל דאיירי בשכיב מרע, ואיירי בנשים שנתבאר לעיל דהוי מתנה והיינו אשתו ארוסה או גרושה).

לרב נחמן הלכה כחכמים, ואף שלדבריו מי שבנו הלך למדינת הים ואביו שמע שהוא מת וכתב כל נכסיו לאחרים ובא בנו, אין מתנתו מתנה, דאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן לו, **דאזלינן בתר אומדנא** שלא היה נותן אילו בנו קיים ואע"פ שלא פירש, (כר"ש בן מנסיא, ולת"ק הוי מתנה), ומבואר שהולכים אחר האומדנא, שאני התם דאף שיש אומדנא שלא מחלה השעבוד, מ"מ ניחא לה שיצא קול שנתן לה את הנכסים והיא נאמנת עליו וחשובה בעיניו, ובההיא הנאה מחלה שעבוד כתובתה.

הנותן כל נכסיו לבניו ולאשתו נתן קרקע כל שהוא ולא פירש אם לשם מתנה, או לשם פרעון חלק מהכתובה ומנילא שאר הנכסים משועבדים לה, א'בידה כתובתה מאותם נכסים, (אבל אם קנה נכסים אחרים גובה מהם, ואם שייר נכסים מיגו שגובה מהם גובה מהכל) ונתרצית במתנה זו כיון שגם לה נתן. ואיירי שהראתה שהיא מסכימה, לרב איירי שזיכה להם על ידה ע"י סודר שלה, דחליפין בכליו של קונה, ולשמואל איירי שחילק לפניה ושתקה ואפי' לא הקנה על ידה דשתיקה כחודאה (אבל אם לא נתן לה כלום לא שתקה אלא כדי לעשות נחת רוח לבעלה, ולרבי יוסי ברבי חנינא איירי שאמרו לה שהקרקע שנתתן לה היא עבור הכתובה ואפי' לא היתה בשעת נתניה, דכיון שלא ערערה ודאי מחלה על השעבוד של שאר הנכסים. וזה קולא מיוחדת בכתובה דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה ליישא, אבל בסתם בעלי חובות שעושה טובה ללוח לא הפיידו אם לא מחלו בפירוש.

קל"ב: הגמ' דוחה ביאורים אלו דבסיפא כתיב שררבי יוסי אם מחלה על הכתובה איבדה כתובתה גם אם לא נתן לה כלום, ומבואר שלת"ק צריך גם כתיבה וגם קבלה מפורשת,

וכן איתא להדיא בשם ר"י שלת"ק צריך גם שתהיה שם וגם קבלה מפורשת דחזקה אין אדם רואה שנותנים ממונו בפניו ומחזיק את המתנה אא"כ עושה בלב שלם.

שיטת שמואל ורב נחמן שכיון שנתן לה חלק בין הבנים איבדה כתובתה וכרבי יוסי שמספיק או קבלה או כתיבה.

רבא מסתפק אם גם **בבריא** הדין כך כיון שאין לו עכשיו נכסים אחרים ולא מסקה אדעתה שאולי יקנה אח"כ, או שדווקא בשכיב מרע שיודעת שלא יהיה לו עוד נכסים וכיון שלא ערערה ושתקה ודאי נתרצית, אבל בבריא לא רוצה להכעיסו וסומכת על נכסים אחרים שיקנה. ומ"מ אם יקנה עוד נכסים גובה מהם.

אם נתן לאשה מטלטלין- המחלק נכסיו לשתי בנותיו ונותן שליש מהפירות לאשתו, אם נתן לה רק פירות תלושים לא איבדה כתובתה חוץ משויו אותם פירות, דלא איבדה כתובתה אם נתן לה מטלטלין, אבל אם נתן לה אפי' דקל אחד לאכול פירותיו עד שיישב האילן איבדה כתובתה, שהרי הקנה לה ניקית קרקע, וה"מ אפי' קנתה עוד נכסים גובה מהם. בגוף הדקל).

קל"ג. **ואם נתן לאשה ולשתי בנות כל אחת שליש** דמחלה השעבוד משני שליש של הבנות, אם מתה אחת הבנות, יכולה לגבות מנכסים אלו, כמו שיכולה לגבות מנכסים שקנה הבעל שהרי לא מחלה את חוב הכתובה אלא השעבוד מאותם נכסים, והרי הבעל משעבד להדיא בכתובה נכסים שיקנה אח"כ.

המחלק נכסיו לאשתו ובניו בצוואת שכיב מרע **ושייר דקל אחד** שלא פירש למי, מתוך שגובה כתובתה מאותו דקל דלא מחלה כתובתה שהרי הניח לה מקום לגבות ממנו, יכולה לגבות גם משאר הנכסים דשתקה משום שסברה שטטרפו מהדקל ואח"כ תערער על השאר.

הדינים העולים - שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, או שחילק נכסיו לבניו, ועשה כך בפני אשתו ושתקה, וגם לה נתן קרקע כל שהוא, קנו, שהרי מחלה להם שעבודה, אבל אם שייר אפי' דקל אחד שלא פירש למי, לא מחלה. וכן אם נתן לה מטלטלין לא איבדה כתובתה, וגם כשנתן לה קרקע אם קנה קרקעות אחרות, או שמת אחד מבניו, יכולה לגבות מנכסים אלו, ודווקא שכיב מרע אבל בריא הוי ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה, אבל אם קנה נכסים יכולה לגבות מהם גם ברייא.

שכיב מרע ששאלוהו למי יהיו נכסיו, דילמא לפלוני, וענה להם "אלא למאן" דהוי כאומר נכסי לך, ואין חילוק בין כתב לאמרו, אם אותו אדם הוא יורש וכגון בין בין הבנים, ונטלם משום ירושה (ואגב אורחא שמעינן דס"ל כרבי יוחנן בן ברוקה, אך לא דבר זה בא להשימענו), ואם יש קרובים ממנו, ונטלם משום מתנה דיש במשמעות דבריו ירושה ומתנה. ומ"מ אשתו ניזונית מנכסים אלו, כמא בירושה דאורייתא ניזונית, כ"ש במתנת שכיב מרע דרבנן אע"פ שבמכר גמור או מתנה אין האשה ניזונת מנכסים משועבדים, דמזונות זה דבר שאין לו קצבה ואין הירושים יכולים להזהר, ונפקא מיניה בדין דלהלן באמר אחריו לפלוני, שאם הראשון ראוי לירושו אין השני מקבל כלום.

האומר נכסי לך ואחריו לפלוני, אם הראשון יורש, אין לשני במקום ראשון כלום, גם אם מת הראשון, כיון שאין הלשון לשון מתנה אלא ירושה, ורחמנא אמר שהירושה עוברת ליורשים הבאים והוי מתנה על מה שכתוב בתורה, דהמעשה קיים והתנאי בטל. (ורב עיליש טעה בזה ותיקנו רבא, והתבייש רב עיליש שלא יחשוב רבא שטועה בכל הדינים שלא היו בפניו, וקרא עליו רבא "אני ד' בעתה אחישנה" שמוציא ישועה לצדיקים כשהם זקוקים לישועה, וגם כאן לא טעה בעלמא, וכשטעה זימן הקב"ה את רבא שיתקנו).

נתינת הירושה לאחרים כשהבן אינו נוהג כשורה

לאחר שנתבארו במשניות הקדמות דיני ירושה, ונתבארה המחלוקת האם אפשר להעביר את הירושה לאחרים, יתבאר האם ראוי לתת את נכסיו במתנה לאחד ששבנו אינו נוהג כשורה, והאם מקבל המתנה יכול לתת את הנכסים לבן.

קל"ג: הכותב נכסיו לאחרים ולא לבניו מה שעשה עשוי, אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו וכועסים עליו מפני שעקר נחלה דאורייתא. ורשב"ג אומר שאם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. הגמ' מסתפקת אם רבנן חולקים על רשב"ג, והגמ' מביאה בשם שמואל שאין להעביר נחלה אפי' מבן רע לבן טוב דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא, וכ"ש מבן לבת, והלכה כרבנן ולא כרשב"ג, דאמזאל חולק על הכלל שבכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מ... וכל כללי הפסק כמו הלכה כסתם משנה קיימא לן הכי אא"כ מפרש בגמ' שלא.

יוסף בן יעוצר הקדיש נכסיו עיליתא (-עליית גג) מלאה דינרים, מפני שלא היה בנו נוהג כשורה, והלך בנו ונשא את בת קולע העטרות של ינאי המלך, ומצא מרגלית בדג, ואמרו לה שתמכור אותה להקדיש לאבני האפוד (דלא בטל אלא שאלת אורים ותומים, אבל אפוד וחושן לא בטלו דאין כה"ג משמש בפחות מוח' בגדים)

ולא למלך, כיון שהמלך יקנה בזול, ולא תשום שוויה לומר בכך וכך אתנהג להקדש. כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ולא תוכל לקבל יותר, והגובר שהוא בקי ישום בשווי משום שהוא ירא שמים, ושמו אונה הגזברים ב"ג עלילות זנירים אבל היה להם רק שבע, ואמר להם ששווי האגן של ששי הנוספות מוקדשות לשמים. וכתבו כל חכמי הדור שאביו הכניס להקדש אחת ובנו שש דזכות אביו שהקדיש אחת גרמה לבן שיוכשר להקדיש שש, וי"א לגנאי שאביו הכניס אחת ובנו הוציא שבע שרוק את ההקדש ולא השאיר להם עליה או שתים, ואם היה להם ג"ג היה נוטלם, ונתגלגלה חובה בבן משום שלא היה לאביו להקדיש כל נכסיו.

הנותן נכסיו לאחר במקום לבנו, אם המקבל יכול לתת לבן-
מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגים כשורה וכתב כל נכסיו ליונתן בן עוזיאל, ועמד יונתן בן עוזיאל מוכר שליש לצורכו והקדיש שליש והחזיר לבניו שליש.

בא אליו שמאי במקלו ותרמילו, דס"ל שכיון שיש אומדנא שהאב נתן על דעת שלא יתן לבניו והוי כאילו פירש לא חלה המתנה ויחזור ויקח מהם משום דמצוה לקיים דברי המת, (כמעשה דבית חורון שבן שאביו היה מודר ממנו הנאה נתן לאחד ואמר לו אינן לפניך אלא כדי שתהא אתה ואביך אוכלים וכו', והמקבל הקדיש מה שקיבל, ואמר לו הנותן שלא נתן לו כדי שיקדיש, ואמרו חכמים שאם אינו יכול להקדיש לא הוי מתנה, ואפי' אמר הרי הן לפניך ויבוא אבא ויאלכ וכו' לא הוי מתנה).

קל"ד. אמר לו יונתן בן עוזיאל דלא דמי דהתם פירש להדיא שנתן על מנת שאביו יאכל, אבל כאן שנתן בסתמא כונתו שיעשה בה מה שירצה, ואם יוכל להוציא מה שהקדיש יוכל להוציא מה שנתן להם דאין מתנה לחצאי, והסכים עמו שמאי.

פ' תלמידים היו להלל הזקן, ל' ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו אלא שאין הדור ראוי לכך, ל' ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע ואף שגם למשה עמדה כו"מ אינם חשובים כמשה, וכו' בינוניים, גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה, כל עוף שפונת עליו היה שרף, קטן שבכולם רבי יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה גמרא – סברת המשניות (לא שנו, חסורי מחסרא), הלכות למשה מסיני, ואגדות הנתחומא בראשית רבה ויקרא רבה, דקדוקי תורה כגון לימוד מיתור אות אחת, ודקדוקי סופרים גזירות דרבנן להרחיק מאיסור תורה, וקל וחומר שאדם דן מעצמו, וגזירה שוה, ותקופות המולד, וג'מטריאות ר"ת, ומושלות כובסים, ומושלות שועלים, שיחת שדים להשביעם ועי"ז זה עושים קמיע, ושיחת דקלים, ושיחת מלאכי השרת להשביעם, ודבר גדול- מעשה מורכבה, ודבר קטן- הויות דאביי ורבא, וכו"ש ששאר התלמידים היו כך להבין דבר מתוך דבר ויותר.

נאמנות אדם לומר זה בני, זה אחי, גירשתי

הלך יבואר מתי אדם נאמן לומר זה בני או זה אחי (ונפקא מיניה לדיני ירושה ייבום), וכן מתי נאמן לומר גירשתי, מכח מיגו או חזקה, ומתי אין לו מיגו או חזקה (או שיש סיבות אחרות שלא להאמינו) ואינו נאמן.

קל"ז: נאמנות לומר זה בני-
אדם נאמן לומר על אדם אחר שהוא בנו, ואותו אדם יורשו, במיגו שהיה יכול לתת לו נכסים אלו במתנה, (ואמנם נכסים שקיבל אח"כ שאין לו מיגו אינו נאמן, דדווקא על מי שהוא מוחזק כבנו נאמן לומר שהוא בכור), וכן פוטר את אשתו מן היבום, בין היכא שאינו מוחזק לא באחים ולא בבנים. דמוקי לה אחזקה קמייתא, וגם אם יבוא אח"כ אדם ויאמר שהוא אחיו לאו כל כמיניה, ועע"פ שמוחזק שיש לו אחים נאמן במיגו, שהרי יכול לגרש את אשתו ועכשיו בפנינו, ונאמן במיגו דמה לו לשקר שהרי יכול לפוטרה

בגט.

ואם אומר שיש לו אחים ואינו מוחזק לא באחים ולא בבנים אינו נאמן לאוסרה דאינו יכול להוציאה מחזקה שפטורה מיבום.

נאמנות לומר גירשתי את אשתי-

לרב יוסף אדם נאמן לומר גירשתי את אשתי, הואיל ובידו לגרשה.

ובדברי רבי יוחנן יש סתירה אם נאמן, או שאינו נאמן דאם גירשה היה לזה קול (משא"כ באומר זה בני שנאמן כיון דבידו לגרשה), והגמ' מחלקת שלגבי למפרע אינו נאמן שאם אומר בא' אייר שגירשה בא' ניסן, ויש עדים שזינתה בט"ו ניסן, נידונת בתנא, אך נאמן לגבי מכאן ולהבא אם מעיד שגירשה עכשיו או שמיעי' בסתמא, דכיון שאין הנפקא מיניה אלא למכאן ולהבא, בין לזנות בין לפטרה מיבום בין להתירה לינשא, נאמן במיגו שהיה מגרשה עכשיו.

והגמ' (קל"ה.) אומרת שאין לסמוך על תירוץ זה למעשה, די"ל שאינו נאמן אף מכאן ולהבא, דאם איתא דגירשה קלא אית ליה למילתא. דההוא שהיה מוחזק באחים ולא בבנים ואמר בשעת מיתתו שאשתו חזיא לכהנא רבה לאו דווקא אלא שמוותרת לכל אדם. ואמרו אביי ורבא שיש לחוש ולא להתירה לשוק, ומכאז שמעינן שבעל שאמר גירשתי את אשתי אינו נאמן.

ואם אמר שגירשה לפני כן י"א שנאמן לגבי מכאן ולהבא דאיכא מיגו, **דפלגינן דיבורא** שאינו נאמן למפרע ונאמן למכאן ולהבא, וי"א שאינו נאמן אף לגבי מכאן ולהבא, דלא פלגינן דיבורא בחד גופא והוא לא טען שגירשה היום אלא למפרע, וכיון שאינו נאמן לגבי למפרע, לא פלגינן דיבורא ואינו נאמן כלל (אבל בסתמא נאמן כיון שאין הנפקא מיניה אלא למכאן ולהבא), ורק בתרי גופי פלגינן דיבורא, דכמצנינו שאם אדם מעיד שאיש פלוני בא על אשתו, מצטרף הבעל עם אחר לחייב את הבעל מיתה, אע"פ שהאשה אינה חייבת מיתה דהבעל פסול לעדות על אשתו.

קל"ח. נאמנות לומר אם יש לו אחים-

אדם שמוחזק שאין לו אחים חזקה בעלמא בלא עדים, ויודעים בודאי שאין לו בנים, (ולול החזקה שאין לו אחים היינו אוסרים אותה מספק) ואמר בשעת מיתה שאין לו אחים, דנתבאר לעיל שאע"פ שמוחזק שיש לו אחים נאמן במיגו שיכול לגרשה, אם יש קול שיש עדים במדינת הים שיוודעים שיש לו אחים, רב יוסף רצה להתירה כיון שאין עדים לפנינו, כדאמרינן "עדים בצד אסתן ותיאסר", ומכח זה התירו שבויה שאמרה נשבית וטהורה אני, אע"פ שיש עדים במדינת הים שנטמאה, ואביי אסר משום שרק בשבויה הקילו שהרי הקילו בה לסמוך על אשה ועד אחד, דכיון דאשה משמרת עצמה מזנות אין לנו לאוסרה כיון שהיא בחזקת התר, והוא איסור קל אם נישאת לכהן, אבל לא נקל באשת איש שזה איסור חנק, והיא בחזקת איסור עד עתה, ואל תתירנה מספק כיון דאמרו אינשי שיש עדים במדינת הים שהיא זקוקה ליבם, ואמר רבא שיש לחוש לדברי אביי, ואין להתירה להינשא לשוק בלא חליצה.

דיני ירושה באומר זה אחי-

אדם האומר על אחר זה אחי, אם שאר האחים מסכימים עמו יורש כאחד האחים, ואם שאר האחים אומרים אין אנו יודעים, אינו נאמן דאמרו ליה אייתת ראיא, ואינו יורש על חשבון שאר האחים אלא נוטל מחלק האומר שהוא אחיו, וכמון אם היו ב' אחים וג' שדות, נוטל חצי שדה מחלק האומר זה אחי.

רבא מוכיח מהדין הנ"ל שהאומר מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע פטור, דאוקי ממונא בחזקת מריה, ומחולקת היא בכמה

מקומות וקיימא לן דפטור, אלא שצריך להשבע שבעות היסת דאינו יודע, ואביי דוחה די"ל דחייב דברי ושמא ברי עדיף, והכא דמי לטוען מנה לאחר בידך ואומרים לו לאו בעל דברים ידיד את, והאח הספק הוא גם שמא.

ואם מת הספק יחזרו הנכסים שירש לאותו אח שמחלקו ירש, אבל שאר האחים כיון שלא מחל להם על חלקו שאצלם, בתורת גזל זה בדידהם, ועכשיו יורשים חלק זה שאצלם.

ואם נפלו לו נכסים ממקום אחר בחייו, או שקנה נכסים, ומת, אם האחים הכחישו שהוא אחיהם אינם חולקים עמו, ואם אמרו אין אנו יודעים יירשו עמו שהרי הוא הודה שהוא אחיהם.

קל"ה: ואם שבתו הנכסים-
אם השבח מגיע לכתפים שקיבל קרקע ריקנית וחרש וזרע ועכשיו היא מלאה פירות, דינו כירושה ממקום אחר, והגמ' מטלפתת מה הדין בדיקלא ואלים שלא נשתנה שמו, או קרקע שהעלתה שרטון מעצמה, תיקו.

צוואת שכיב מרע

שכיב מרע, והיינו אדם הנוטה למות, יכול להקנות את כל נכסיו בדיבור בעלמא בלי מעשה קנין, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, (ועיין לקמן קמ"ו מה מקור דין זה, ונ"ע לקמן קנ"ו שיש מחלוקות בדין זה), והמתנה חלה כשימות, ואם לא מת אלא עמד מחוליו בטלה המתנה, ואם השכיב מרע נתן רק חלק מנכסיו, צריך קנין כמו במתנת בריא (ועיין לקמן קמ"ט מה נחשב שיוז), ואם נראה מדבריו שהוא נתן מחמת מיתה, אף אם שירר לעצמו דבריו קיימים.

ודיני מתנת שכיב מרע יבוארו בפירוט מכאן ועד סוף המסכת, כאשר הגמרא עוסקת בדפים אלו גם בעניינים רבים נוספים.

שכיב מרע שכתב שטר מתנה-
נסי משימת ונמצא דייתיקי צוואת שכיב מרע (שכתוב בה דא תהא למימקם ולהיות) קשורה על יריכו, הרי זו אינה כלום אף אם החזיק המקבל בשטר, דהא דצוואת שכיב מרע קונה לאחר מיתה הטעם הוא כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אבל הכא לא נמר להקנות אלא בשטר, ואין לטטר כח צוואת שכיב מרע, (וקשורה על יריכו רבותא היא, שאע"פ שאין לומר שאחר כתבה, אינה כלום). ואם אמר השכיב מרע מחיים לאחר שהוא מקנה לו את מה שכתוב בשטר, קנה, דלא גרע מצוואת פיו, ואע"פ שהשטר כתוב לאדם אחר.

איזוהי מתנת בריא שקונה לאחר מיתה כמתנת שכיב מרע, כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה והיינו גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, ומתנה זו חזקה יותר ממתנת שכיב מרע, שאינו יכול לחזור בו, אלא רק להקנות את הפירות שבימי חייו, אבל הנותן מתנה לאחר מיתה ולא כתב מהיום, לא קונה, דאין כח לאדם לתת מתנה שתחול בזמן שאז הוא לא יוכל להקנות, ואם כתב מעכשיו גרידא קונה גוף ופירות מיד.

שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, או שאמר תנו וכתבו, אין כותבים ונותנים לאחר מיתתו, שמא לא רצה להקנות אלא ע"י השטר, ואין שטר מועיל לאחר מיתה, ולרבי יוחנן תיבדק, ולא רבי יוחנן לחלוק אלא להוסיף, שאם כוונתו ליפות את כח המקבל שהשטר יהיה עדות על הנתינה, אבל הנתינה לא תלויה בשטר, כותבים שטר לאחר מיתה, דבשכיב מרע יש שטר לאחר מיתה דנכתב מחיים דמי דדבריו ככתובים וכמסורים, ונותנים לו את הנכסים, וכדאמר רב חסדא "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא", וגם הכא איירי שאמר "אף כתובו ותחמומו", וכן הלכה, אבל בריא אע"פ שמיפה את כוחו אין כותבים ונותנים לאחר מיתה, דכיון שבריא צריך שטר לא נמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

דיתיקי מבטלת דיתיקי
שם השכיב מרע כתב נכסיו לאחד וחזר וכתבם לאחר, ולא זיכה לראשון, השני קונה, שהרי שכיב מרע יכול לחזור בו, אבל במתנת בריא אינו יכול לחזור בו והראשון קנה.

חדש

בסייעתא דשמיא ניתן שוב להשיג את הסט הנמצית הש"ס על כל הש"ס (פלא חוסי, ורשי"ה הלקי' ב1201 ש).

כמו כן יצאו לאור מחדש כל חוברות הנמצית משגה ברורה ב6 הלקים, עלות חוברת 10 ש"ט סך 50 ש.

וכן יצא לאור מחדש הנמצית ספרי מוסר ותנצית ספרי חפץ חיים.

ניתן להשיג סיכומי הנמצית ההלכה (כולל טור ובית יוסף שולחן ערוך וגושאי כלים), על הלכות שבת, מועדים, מקוואות, וגדה.

נקודות המכירה בירושלים בני ברק מודיעין עיילית בית שמש אופקים רכסים ועוד.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?

באפשרותך לזכות לומדים נוספים, ניתן לתרום ב'דברים פלוס' קופת 'הנמצית'

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בודברים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ש' במזומן, זיכוי 300 ש' ברשת 'יפה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ש' ברשת 'יפה גוף'.

חדש- מבחנים גם על ה'עמוד היומי'

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי הנמצית החודשיים על הדף היומי / משגה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com
- בפקס 0799-414144

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשגה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חוברת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

מבחן 251 בראשית בנא בתרא קיז עד קנב

לדעת חכמה

מתי אידע המעשה של קורח (רשב"ם)?
א מיד כשבידו אלצפן בן עוזיאל נתקלוש הוליס במקום המכריזים עוד לפני חטא הגורגלים.
ב בשנה השניה במדבר, אחרי מעשה התורגלים.
ג פחות מעשרים שנה לפני שבכנס ישראלי לארץ ישראל.

האם ברכת המזון היא מדרורייתא (רשב"ם)?
א לא.
ב רק ברכה ראשונה מדרורייתא.
ג ברכות ראשונה מדרורייתא.

איזה חילוק מציעו בירושיה בין בן לבת?
א שהבן נטל בכפסי אביו בראיו כבמחוק, ובת לא.
ב שבתו נטל פי שנים בכפסי האב ולא בכפסי האם.
ג שבן יורש חלק כבודו של אביו ובת לא.

לרבי שמעון בן אלעזר שהדאריץ התולקו בנ ליוצאי מצרים וגם לבא' דארץ, מה נטל מי שהיה מיוצאי מצרים ונכבאי דארץ?
א חלק עם אלו ועם אלו.
ב לא היה כזה אחר, יוצאי מצרים מתו במדבר, ובהם לא נטלו חלקים.
ג חלק אחד עם זה או עם זה, כפי שירצה.

שאלה מדברי התוס'

איזה מיתה חשב משה שבועיה למוקדשיש?
א סקילה, דהחלל שבת מפרהיא דמי לעובר עברה זרה.
ב חנק, דחסם מיתה האמורה בנדרה אינה אלא חנק.
ג דרג, כפי שנענשו עובדי הנגלל.

לענין ד' ישיאל, עסקי כ"ב עיתא איתיה ד"ל.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
בנתמדות 'נדרים פנים' (לדעת) 7692282@gmail.com
במיייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במיייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מטרת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בבליה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון ע"כ 500 ש"ח במחזון,
פרס שני זיכוי 300 ש"ח ב"יפה נוף",
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 100 ש"ח ב"יפה נוף"

מבחן 250 סוכות בנא בתרא קי עד קמז

לדעת חכמה

מהיכן לומדים שרק אהרם מן האב יורשים זה את זה?
א אהרן אהרן מבני יעקב.
ב דרכים "כמשפחתו ורש"ו".
ג מסבא, שהיא הארץ וירשים אחרי האב, וא' ה'ירושיה עברה למשפחת האב.

האם כבוד יורש פי שניים נכבסי אמו?
א כן.
ב דוקים כבודו שגשא בתולה.
ג לא.

האם נעים ירין ממונות וירושיה בליה (גמרא ורשב"ם)?
א ירין ממונות לא וירושיה כן.
ב מתחילים ביום ונמכרים אף בליה.
ג מתחילים אף בליה אבל הנמר דין חייב להיות מיום.

על מה דנה הגמרא (קיד' עד מתי יכיל לחזור בו גמרא ורשב"ם)?
א ממת שוכי מדע בכל ובסו.
ב מתנת בריא או מתנת שוכי מדע במקמת.
ג הסכמה לאופן חלוקת הירושיה.

שאלה מדברי התוס'

כאיה אופן אומרים לפי תוס' אין נעשה ירין ונמצא אחד קרוב או פסול גדולם במילה?
א כשאר את העדות.
ב רק כשנתכונו להעיד אפילו אם לא העידו.
ג רק כשנתכונו בבית דין.

לענין ד' ישיאל, עסקי כ"ב עיתא איתיה ד"ל.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
בנתמדות 'נדרים פנים' (לדעת) 7692282@gmail.com
במיייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במיייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מטרת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בבליה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון ע"כ 500 ש"ח במחזון,
פרס שני זיכוי 300 ש"ח ב"יפה נוף",
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 100 ש"ח ב"יפה נוף"

מבחן שבועי בדף היומי

מאיפה לומד רבי יונתן שהתחלה חוזרת ליוצאי מצרים?
א דרכים "לאה התולק הארץ".
ב דרכים "לשמות ממות אבותם יחלו".
ג מפרשה דבנות צפורה.

מהיכן לומדים שיש לאדם להחמיץ עצמו כדי שלא תשלוט בו עין הרע?
א כמה שאמר יודיעו לפני יוסף, "עלה לך היעודה".
ב מדרכים "מן פורת עלי עין".
ג מעלפיה שמת בגלל ששלטה בו עין הרע.

מנלן שנות צלפחד נטלו חלק כבודו של אביהן?
א דרכים "מנו תתן".
ב דרכים "אחות חלה".
ג דרכים "לאה התולק הארץ".

האם להלכה חולקים כבוד לתלמיד במקום הרבי?
א כן.
ב אם הרב חולק לו כבוד, ואם לא לא.

כת כמה יתרה וינכד כשמשעה רבינו נולד?
א שמונים.
ב מאה ושלשים.
ג מאתים ועשר.

האם אפשר להישאל על הקדש?
א כן.
ב לא.
ג מתולקת.

מי כשר להותר נדרים?
א בענין שלשה, ואפילו הישות כשרים.
ב יורד מפתחה או ב הישות (ראין כאן מסבא של אין ב"ד שקול).
ג יורד מפתחה או ב הישות.

כיצד ידעו לאיזה שבת מגיע כל חלק שיצא מגול?
א דרו כמכריזים לפני כן איזה שבת יקבל את החלק שיצא מגול.
ב בארזים ותורגום, ולא היה מכריזים או מתרגלים לפני כן על איזה שבת מדובר.
ג היה גורל נפרד איזה שבת יקבל את החלק שיעלה עכשיו מגול.

מזהו קיבל יוסף את הכבודה שהפסיד ראובן?
א הכבודה הייתה ראויה ליהודי ולקדומיה לאה ברחמים ובגלל שנתנה את הסיכומים לאה חזרה לה כבודו.
ב מפני שכלל את אביו בשבת הידע.
ג מפני שעמד בביתו עם אשת פוטופה.

כאלו דברים נטל הכבוד פי שניים?
א קדישים קלים לרבי יוסי הגלילי שהם כמון בעלים.
ב יורדו לרבים וקובע כשמשעה הבהרה כבוי האב כמכריז כהונה אם מתנתה שלא תורגו כמי שחורגו.
ג שני, והתשובות נכונות.

מבחן שבועי בדף היומי

מה הוכנה 'לעולם ישירי ארם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבירתי'?
א שיתעסק עבודה שורה לו רדיעו שהיא עבודה כוונה ואינה לפי כבודו.
ב הכנה להיות שומרי כדומה, ולא לעבודה כמש.
ג מדובר באופן שזוה משכנע את התאים שאין בה כמש.

האם בן ובת שיום בירושיה האב?
א לכרע כן.
ב לכרע לא.
ג מתולקת, והלכה אינם שוים.

מי שנטול אחרי נפל, לגבי מה שיש לו דין כבוד?
א יורשה.
ב לכבוד.
ג שתי התשובות נכונות.

עם איזה אפשרות נשארה הגמרא אף שיש שלפוחים ירדו קרקע בה נקבר אביו ולא ירש אותה מאביו או מאמו?
א הוא קנה את הקרקע.
ב אביו נתנה לו מחרים.
ג משהו חרימים.

האם בעל נטול בראיו כבמוחזק?
א כן.
ב לא.
ג רבן קמקל חצי והבעל חצי.

איזה דין מוסכם לפי'?
א שהאם אינה יורשת את בנה.
ב שהבן קודם לבת בירושיה אמו.
ג בעני דברים אלו יש מחלוקת.

מי שמת כלא בניס ואב מי קודם לירש אותו?
א אחיו, ואח"כ בני אחיו, ואח"כ אחי האב.
ב אחיו, ואח"כ אחי אביו, ואח"כ בני אחיו.
ג אחי אביו, ואח"כ אחיו.

איזה הלכה לא נכונה אמרו הגדוקים בדין יורשה?
א שבת הגול קודמת לבת הבן.
ב שבת הגול יורשת את בת הבן.
ג שבת הבן יורשת עם בת הבת.

איז תקנה תקנו חכמים כשבת בנימין?
א שבת הבן לא יורשת עם האחים של הבן.
ב ששלוקים הירושיה עוברת לבנים ולא לבנות.
ג שבת הבן יורשת חצי מהמכסים יחד עם אחי הנכספ"ו.

מי היה מיוצאי מצרים (לחם המתני), גלפחד או הפי אביו?
א דוד הפי.
ב רבן צלפחד.
ג שניהם.

